

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

Office of the National Economic and Social Development Board

วารสาร

เศรษฐกิจและสังคม

ISSN 0125-0892 NESDB

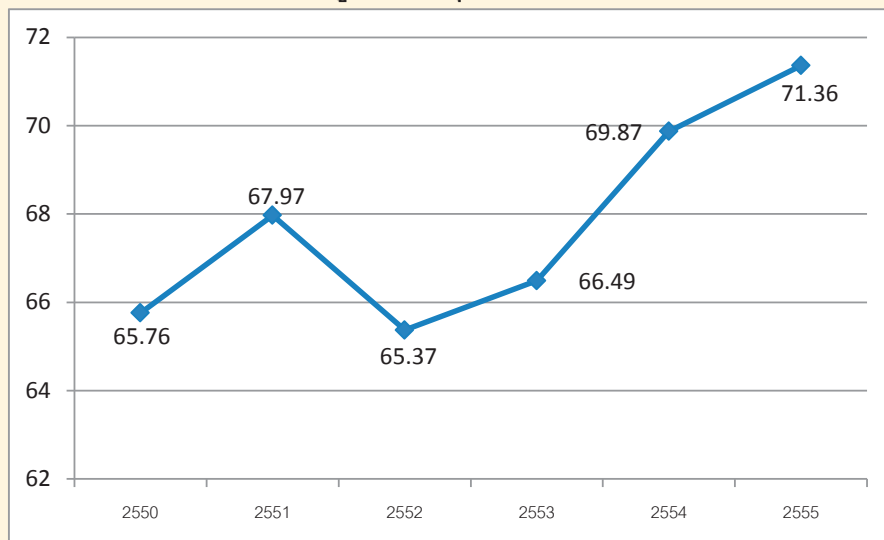
ความสุข
ของคนไทย
ในครึ่งทาง
แผนฯ 11

15 คุณภาพการศึกษาไทย
: ความท้าทายการ
พัฒนาคนและสังคมไทย

34 ชะมดน้อย...มดพิษที่
กำลังวิกฤต

39 ความสุขมวลรวม
ประชาชาติ :
บทเรียนจากภูฏาน

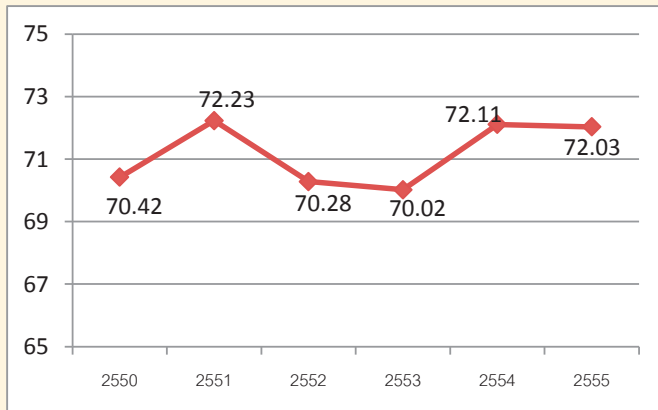
ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

2550 → 2555
65.76 → 71.36

ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและเป็นธรรมมากขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ครอบครัวมีความอบอุ่นเพิ่มขึ้น ขณะที่สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลยังอยู่ในระดับต้องปรับปรุง **แต่ยังมีปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศลดลง การมีสุขภาวะค่อนข้างทรงตัวไม่เปลี่ยนแปลง แต่มีปัญหาความเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ และคุณภาพการศึกษาที่ต้องเร่งแก้ไข**

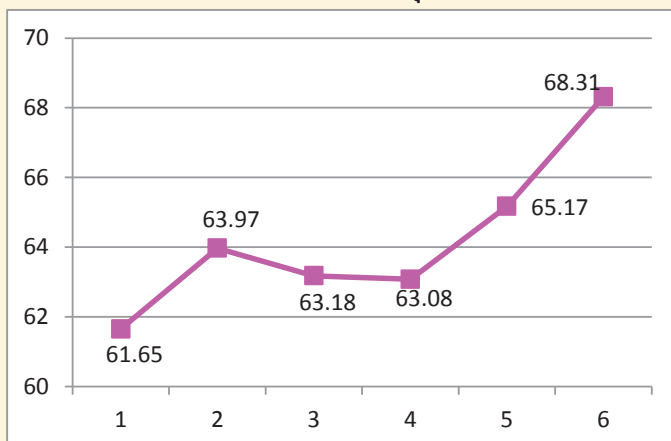
การมีสุขภาวะ

สุขภาวะของคนไทย มีระดับการพัฒนาดังต่อไปนี้: **เล็กน้อยเหลือร้อยละ 72.03** ปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข คือความเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ และคุณภาพการศึกษา

ครอบครัวอบอุ่น

ครอบครัวอบอุ่นเพิ่มขึ้น ค่าดัชนีเพิ่มเป็นร้อยละ 68.31 จากการที่สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ เอาใจใส่ ดูแลกันและกันและมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
Office of the National Economic and Social Development Board

บทบรรณาธิการ

แนวคิดการพัฒนาประเทศไทยได้เปลี่ยนจากการมุ่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยยึดการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เป็นตัวชี้วัดสำคัญมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและความสุขของคน นับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้นมา ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทยที่คำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) และได้ใช้อย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

ขณะนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้ประกาศใช้มาเป็นเวลา 2 ปีแล้ว จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ในระยะเวลาที่ผ่านมาการขับเคลื่อนแผนฯ ผ่านภาคีการพัฒนาต่างๆ ได้ส่งผลให้คนไทยมีความสุขเพิ่มมากขึ้นหรือไม่เพียงใด และมีเรื่องใดบ้างที่เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งผลักดันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อทำให้คนไทยมีความสุขมากขึ้น

วารสารเศรษฐกิจและสังคมฉบับนี้ จึงขอนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับ “ความสุขของคนไทย” ในมุมมองต่างๆ ในช่วงเวลาครึ่งทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ตั้งแต่การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับมุมมองต่อความสุขของคนไทยและการวัดความสุขในมิติต่างๆ เรื่องเด่นประจำฉบับนำเสนอสาระเกี่ยวกับดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยและผลการพัฒนาในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 รวมถึงมีบทความประจำฉบับที่น่าสนใจ อาทิ บทความเกี่ยวกับสถานการณ์และแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย การบริหารจัดการขยะ และมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาในระยะยาว ซึ่งคณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสาระความรู้ต่างๆ ในเล่ม จะช่วยให้ผู้อ่านทุกท่านเข้าใจมุมมองเกี่ยวกับความสุขและแนวทางการเสริมสร้างความสุขของคนไทยในระยะที่ผ่านมาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และกระตุ้นให้มองร่วมกันไปข้างหน้าเพื่อร่วมสร้าง “ความสุข” ให้ดียิ่งๆ ขึ้นในระยะที่เหลือของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาวต่อไป

คณะที่ปรึกษา

เลขาธิการ

นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ

รองเลขาธิการ

นายปรเมธี วิมลศิริ

นายชาญวิทย์ อมตะมาตุชาติ

นายธนาธิป ณะเฒ

นางสาวดลดาวัลย์ คำภา

นางนิตยา กมลวาทินิศ

นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน

นางสาวสมาลี เดชานุรักษ์กุล

นางสาวภาวณี วัฒนา

นายณพพร มนูญผล

นางปัทมา เขียววิศิษฐ์กุล

นายจิระพันธ์ กัลลประวิทย์

นายประพันธ์ มุสิกพันธ์

นางสาวพจณี อรรถโรจน์ภิญโญ

นายมนตรี บุญพาดินชัย

นายคณฐา พิทยานันท์

บรรณาธิการบริหาร

นายวิทยา ปิ่นทอง

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นางภาณี ชนาธิปภรณ์

กองบรรณาธิการ

นางสาววิณา เตชะพนาดร

นางภาณี ชนาธิปภรณ์

นายอิทธิพงศ์ หิรัญเรืองโชค

นางนิสวันต์ พิชญ์ดำรง

นายธีระพงษ์ มาลัยทอง

นางสาววัชรีย์ พุ่มทอง

นางสาวอมรารวรรณ ทิวกนอม

นายตฤตถนัย นพคุณ

นางสาวปภาณัน วรวัฒนสกุล

ฝ่ายจัดการ

นายธีระพงษ์ มาลัยทอง

ฝ่ายศิลปกรรมและภาพ

นายเนาวฤทธิ์ ฤทธิ์แปลก

ออกแบบและพิมพ์ที่

หจก. อรุณการพิมพ์

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

สัมภาษณ์พิเศษ

“มุมมองต่อความสุขของคนไทย”

2

โดย คุณวิเชียร พงศธร ประธานมูลนิธิเพื่อคนไทย

เรื่องเด่นประจำฉบับ

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

6

บทความประจำฉบับ

คุณภาพการศึกษาไทย : ความท้าทายการพัฒนาคนและสังคมไทย

15

พฤติกรรมการใช้ความรุนแรง : ภัยคุกคามของสถาบันครอบครัว

21

การพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ

27

ขยะมูลฝอย...มลพิษที่กำลังวิกฤต

34

ข้อมูลชวนรู้

ความสุขมวลรวมประชาชาติ : บทเรียนจากภูฏาน

39

แนะนำโครงการวิจัย

โครงการขับเคลื่อนการเติบโตสีเขียวของเมือง ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

44

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

ความเคลื่อนไหวของ สสช.

รายงานความเคลื่อนไหวการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

47

ปกหน้าใน

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

ปกหลังใน

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

คุณวิเชียร พงศธร
กรรมการผู้จัดการใหญ่กลุ่มบริษัทพรีเมียร์และประธานมูลนิธิเพื่อคนไทย

มุมมองต่อความสุขของคนไทย

ธีระพงษ์ มาลัยทอง* ตฤตถนัย นพคุณ** พิมพ์นก บุญนา***

คุณวิเชียร พงศธร กรรมการผู้จัดการใหญ่กลุ่มบริษัทพรีเมียร์และประธานมูลนิธิเพื่อคนไทย ได้เปิดโอกาสให้ทีมงานวารสาร เศรษฐกิจและสังคมเข้าพบและสัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำงานของมูลนิธิและโครงการสำรวจ “คนไทยมอร์นิเตอร์” และผลการสำรวจที่น่าสนใจ รวมทั้งแสดงความเห็นเกี่ยวกับนิยามคำว่าความสุขของคนไทยและสิ่งที่ใช้สะท้อนความสุขในมิติต่าง ๆ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการเสริมสร้างความสุข รวมถึงแนวทางการพัฒนาที่จะช่วยสร้างความสุขให้กับคนไทยในระยะที่เหลือของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และต่อเนื่องไปถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

ความเป็นมาของมูลนิธิ เพื่อ “คนไทย”

คุณวิเชียรฯ กล่าวถึงความเป็นมาของมูลนิธิ เพื่อ “คนไทย” และโครงการคนไทยมอร์นิเตอร์ว่า มูลนิธิเพื่อคนไทย ก่อตั้งเป็นเวลากว่า 5 ปี มาแล้ว เกิดจากการรวมตัวกันของหน่วยงานจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา และภาคสื่อสารมวลชน โดยมีเจตนารมณ์ที่ต้องการเห็นประเทศไทยพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย ที่สำคัญต้องการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย โดยแนวคิดของมูลนิธิคือต้องการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

“จากปัญหาแบ่งพรรคแบ่งพวกแบ่งสีกันในสังคมไทย ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดใจที่ได้แต่ยืนดูคนไทยทะเลาะกัน ผมไม่อยากจะเห็นความรุนแรงในสังคมไทย จึงคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องลุกขึ้นมารณรงค์ให้คนไทยเกิดสำนึกเรื่องจิตสาธารณะ ทำยังไงให้คนไทยหันกลับมาหาค่านิยมดั้งเดิมอย่างในอดีต ทำยังไงให้คนไทยมีน้ำใจ รู้จักให้อภัย และรักสงบ ที่สำคัญที่สุดคือทำยังไงจึงจะกระตุ้นให้คนไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติและร่วมใจกันทำให้เมืองไทยเป็นสังคมอยู่ดีมีสุขยิ่งขึ้น”

“โครงการคนไทยมอร์นิเตอร์” มุ่งกระตุ้นความร่วมมือเพื่อสร้างสังคมแข็งแรง

มูลนิธิเพื่อคนไทยได้ริเริ่มโครงการ “คนไทย มอร์นิเตอร์ เสียงนี้มีพลัง” ขึ้นในปี 2554 และดำเนินการต่อเนื่องในปี 2555 หลังจากโครงการฯ ในปี 2554 ประสบความสำเร็จ โดยวัตถุประสงค์หลักที่จะนำเสนอตัวชี้วัดในด้านคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย เพื่อสะท้อนถึงภาพรวมของการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศในระยะยาว รวมถึงต้องการวัดระดับและติดตามความเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ตลอดจนการพิจารณาของประเทศไทยโดยใช้ตัวชี้วัดที่ชัดเจนเพื่อสะท้อนถึงเสียงที่แท้จริงและโปร่งใสของประชาชน สามารถนำผลที่ได้รับจากการสำรวจไปช่วยในการกำหนดแผนงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยและผลักดันการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

** นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

*** นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

การดำเนินโครงการเป็นการสำรวจระดับชาติที่ใหญ่ที่สุด โดยมูลนิธิฯ ร่วมดำเนินการกับสมาคมวิจัยการตลาดแห่งประเทศไทย นำการวิจัยการตลาดมาใช้ในการเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมคนไทย 100,000 คน ทั้งทั้ง 77 จังหวัด การสำรวจครอบคลุมประเด็นเรื่องความอยู่ดีมีสุขของคนไทยใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ทัศนคติและความเชื่อมั่น การพัฒนาประเทศและท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และปัญหาด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ประสบ รวมทั้งสรุปเสียงสะท้อนที่แท้จริงของคนไทย การดำเนินการเป็นความร่วมมือกันของบริษัทวิจัยการตลาดชั้นนำ ดำเนินการศึกษาตามระเบียบวิธีการมาตรฐานสากลของสมาคมวิจัยการตลาดโลก (ESOMAR - European Society for Opinion and Marketing Research) ในทุกขั้นตอน ซึ่งบริษัทวิจัยการตลาดข้างต้นทุกบริษัทเป็นสมาชิกอยู่ โดย ESOMAR ช่วยกำกับการดำเนินโครงการ ให้ที่อยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสากล จรรยาบรรณของวิชาชีพวิจัยการตลาด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความแม่นยำ และถูกต้องในการขยายผลเพื่อใช้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน

“ผลงานวิจัยชิ้นนี้มีกลุ่มตัวอย่างประชาชน 100,000 คน ซึ่งนับว่ามากที่สุดเท่าที่เคยสำรวจมาภายในประเทศไทย อาศัยหลักเกณฑ์การสุ่มตัวอย่างที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือตามสัดส่วนของประชากรจริงใน

ด้านเพศ อายุ และพื้นที่อาศัยของแต่ละจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ในเมืองจนถึงตะเข็บจังหวัดและชายแดน การเก็บข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสูงตามมาตรฐานสากล และไม่ผิดพลาดเหมือนกับการสุ่มตัวอย่างของสำนักโพลทั่วไปที่เก็บข้อมูลตามศูนย์การค้า ทั้งนี้ ข้อมูลคนไทยมอริเตอร์จะถูกนำไปวิเคราะห์เชิงลึกและสรุปเป็นรายงานระดับประเทศเพื่อเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วนที่สนใจ”

เสียงสะท้อนผ่านการสำรวจ : รายได้ดีขึ้น แต่พอใจในคุณภาพชีวิตน้อยลง

คุณวิเชียรฯ กล่าวถึงผลการสำรวจข้อมูลล่าสุดในปี 2555 โดยระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยมาก ได้แก่ ปัจจัยด้านรายได้ ทรัพย์สินและหนี้สิน รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ค่าครองชีพที่สูงขึ้น สุขภาพ ความมั่นคงในการทำงาน การใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว ขณะที่เรื่องสิทธิและความเท่าเทียมกันในสังคม สิ่งแวดล้อม การทำหน้าที่ของรัฐบาล บทบาทของสื่อ และบทบาทของภาคธุรกิจต่อประเทศมีความสำคัญรองลงมา

อย่างไรก็ดี แม้ผลสำรวจจะชี้ว่าคนไทยให้ความสำคัญกับเรื่องทางเศรษฐกิจมาก แต่เมื่อพิจารณาผลสำรวจด้านคุณภาพชีวิตแล้ว กลับพบว่า เรื่องทรัพย์สินหรือวัตถุไม่ได้สะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่เรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวกลับเป็นปัจจัยสำคัญต่อความพึงพอใจในความเป็นอยู่ และการที่สังคมไทยมีสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่ดีพอควร จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับคนไทยได้

“ความพึงพอใจของคนไทยยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยยึดถือปัจจัยทางวัตถุมากขึ้น เมื่อพิจารณาว่าคนไทยเห็นว่าคุณภาพชีวิตของตนด้อยลงทุกๆ ที่พอใจมากขึ้นกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ โดยผลการสำรวจระบุว่าความพึงพอใจต่อรายได้เพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 68 เป็น ร้อยละ 68.29 ขณะที่ความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิตโดยรวมลดลงจากปี 2554 ที่ร้อยละ 78.1 เป็น ร้อยละ 74.7 ในปี 2555 ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจมิได้มีความสำคัญสูงสุดต่อคุณภาพชีวิต แต่ปัจจัยอื่น เช่น การใช้เวลากับครอบครัว มีความสำคัญต่อการสร้างสมดุลในการใช้ชีวิต และหากมีการรณรงค์ให้คนไทยเข้าใจและนำหลักความพอเพียงมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันแล้ว จะเกิดความสมดุลในชีวิตมากขึ้น พอใจในคุณภาพชีวิตมากขึ้น

ส่วนเรื่องการคอร์รัปชันนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่ายังคงเป็นปัญหาสำคัญที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยเป็นปัญหาใหญ่อันดับต้นๆ ในสังคม แม้รัฐบาลและภาคเอกชนจะได้นำมาตรการในการป้องกันและปราบปรามทุจริตเป็นนโยบายเร่งด่วน แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก

นอกจากนี้ ผลการศึกษาที่น่าสนใจอีกมิติหนึ่งได้แก่เรื่องการเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยพบว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังกังวลเรื่องปัญหาส่วนตัวมากกว่าปัญหาสังคมหรือประเทศ ซึ่งอาจชี้ให้เห็นว่าคนไทยสนใจเรื่องส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม และความขัดแย้งทางการเมือง ทำให้คนเบื่อและไม่อยากยุ่งเรื่องการเมือง ขณะเดียวกัน ยังพบว่า ร้อยละ 82 การมีส่วนร่วมจะเน้นการพัฒนาเพื่อตนเอง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การไม่สร้าง

ปัญหาเพิ่มเติมให้แก่สังคม การประพุดิตนอย่างถูกต้องเหมาะสม ยึดมั่นในศีลธรรม เป็นต้น มีเพียงร้อยละ 16 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อสังคม เช่น การร่วมมือในกิจกรรมพัฒนาชุมชนหรือสังคม สร้างความสามัคคีในชุมชน และการช่วยรักษาสีงแวดล้อม เป็นต้น จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยยังต้องการประชาชนคนไทยจากทุกภาคส่วนมาร่วมมือในการลงมือปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า Active Citizenship เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยให้มากขึ้นกว่าปัจจุบันที่มุ่งพัฒนาเฉพาะตนเองเป็นหลัก

ก้าวต่อไป : ธารรงค์จิตอาสา สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม

คุณวิเชียรฯ กล่าวว่า หลังการสำรวจในสองปีแรก คือ ปี 2554 - 2555 พบว่า ผลการวิจัยไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นในปี 2556 -2557 มูลนิธิฯ จึงปรับรูปแบบการดำเนินงาน โดยเปลี่ยนจากการรายงานทุกมิติทุกหนึ่งปี เป็นทุกสามปี และเปลี่ยนเป็นว่าในทุกปีจะมีการรายงานการวิจัยเฉพาะในเรื่องที่มีความสำคัญ โดยในปี 2556 ได้หยิบยกประเด็นมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเยาวชนมาดำเนินการ เนื่องจากผลสำรวจใน 2 ปีแรก สะท้อนว่าคนไทยส่วนใหญ่เห็นว่า การพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคม และเห็นว่าควรปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ อาทิ ห่างไกลยาเสพติด รักการเรียน คุณธรรมและจริยธรรม ประหยัดอดออม ความซื่อสัตย์สุจริต โดยทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 4,000 ตัวอย่าง

ขณะเดียวกัน มูลนิธิฯ จะเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม ได้แก่ นิทรรศการ Social Expo 2556 เป็นกิจกรรมที่เชิญชวนองค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนาประมาณ 100 องค์กร ภายใต้เป้าหมายที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมในการปฏิรูป ผลที่เกิดขึ้นก็คือ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความร่วมมือระหว่างองค์กร และได้เชิญชวนประชาชนให้มีส่วนร่วมด้านทุนหรือแรง ซึ่งมีผู้เข้าร่วมงาน 40,000 คน องค์กรต่างๆ ได้รับอาสาสมัครใหม่หลายพันคน รวมถึงเมื่อเดือนกรกฎาคม 2557 มูลนิธิฯ ได้จัดงาน “ต่างไทยใจเดียว” ที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ มีลักษณะเป็นนิทรรศการงานเสวนา เพื่อสร้างพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ประชาชนเป็น Active Citizen และธุรกิจมีความ

รับผิดชอบต่อสังคม โดยมีทั้งเครือข่ายภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และธุรกิจต่างๆ เข้าร่วม นำไปสู่การจับคู่กันระหว่างภาคเอกชนกับภาคประชาชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาต่างๆ อาทิ สามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างบริษัทประกันอุบัติเหตุขนาดใหญ่กับมูลนิธิเมาไม่ขับรณรงค์แก้ไขปัญหาลุทธิเหตุจากการดื่มสุราได้

คุณวิเชียรฯ เชื่อว่าการดำเนินการภายใต้ “โครงการ “คนไทยมอนิเตอร์” เสียนี้มีพลัง” จะเป็นกลไกการรับฟังเสียงของประชาชนคนไทยอย่างเป็นระบบและทั่วถึง และเชื่อมั่นว่าประเทศไทยที่ดีกว่าต้องเป็นจริงได้เริ่มจากการที่เราหันมาฟังคนไทยพูดกับคนไทยด้วยกัน คิดและลงมือทำเพื่อพัฒนาและสร้างสังคมที่ดีมีสุขอย่างเป็นระบบ

นิยามความสุขและแนวทางการพัฒนาความสุขของคนไทย

คุณวิเชียรฯ กล่าวว่า ตัวชี้วัดความสุขของโครงการคนไทยมอนิเตอร์มีมิติต่างๆ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษา อาชญากรรม ครอบครัว คล้ายคลึงกับดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยของ สศช. ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องดี เพราะเป็นการทำงานด้านการวัดความสุขที่ควบคู่กันไปได้ ทั้งการวัดจากข้อมูลในระดับทุติยภูมิของ สศช. และข้อมูลที่มาจากการสำรวจภาคสนามของทางโครงการ

นิยามความสุขของคุณวิเชียรฯ แบ่งออกเป็น “สุขกายและสุขใจ” สุขกาย คือ การมีสุขภาวะที่ดี ส่วนสุขใจ คือความสุขที่เกิดจากคนรอบข้างและสังคมที่มีความสุข ซึ่งเกิดจากการแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นและได้เห็นผู้อื่นมีความสุข

“สุขกาย เป็นเรื่องของสุขภาพที่แข็งแรง สิ่งแวดล้อมดี รวมถึงเรื่องปากท้อง ซึ่งกินความรวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำ ช่วยให้นคนยากจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย ส่วนสุขใจ เป็นความรู้สึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน คือมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ อย่างมีความสุข จึงจะเป็นความสุขที่แท้จริง ปัจจุบัน คนจำนวนมากไม่รู้ว่าความสุขของคนเราจริงๆ แล้วคืออะไร ไม่ใช่ความสุขที่เกิดจากทรัพย์สินเงินทอง ไม่ใช่ความสุขที่ไปเบียดเบียนคนอื่นมา ซึ่งคนในสังคมไทยยังยึดติดกับเรื่องทรัพย์สินเงินทองอยู่ ผมจึงตั้งใจจะขับเคลื่อนเรื่องการสร้างจิตสำนึกของการแบ่งปันในการดำเนินงานช่วงต่อไปมากขึ้น โดยได้เตรียมการจัดโครงการ “100 โครงการเปลี่ยนประเทศไทย” ซึ่งทำงานกับเครือข่ายเดินหน้าปฏิรูป จะให้มีการเสนอโครงการเข้ามา ทั้งที่ทำอยู่แล้ว และโครงการใหม่ๆ ตัวโครงการจะไม่มองเฉพาะเรื่องปฏิรูปการเมืองหรือแก้กฎหมายอย่างเดียว แต่จะสนับสนุนโครงการดีๆ เรื่องแก้ทุจริต เรื่องปากท้อง เรื่องวัฒนธรรม รวมถึงการสร้างเยาวชนสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสา และอื่นๆ ด้วย”

การวางแผนพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

สำหรับการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น คุณวิเชียรฯ เห็นว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านมายังนำไปแปลงสู่การปฏิบัติได้ไม่ชัดเจนนัก ดังนั้น การจัดแผนฉบับต่อไป ไปในอนาคต ทุกฝ่ายต้องช่วยกัน

คิดหาแนวทางหรือวิธีการนำไปสู่ภาคปฏิบัติ ได้อย่างเป็นรูปธรรม แผนพัฒนาที่กำหนดขึ้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติ ทั้งธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน NGOs สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ขณะเดียวกัน แนวคิดในการจัดทำแผนชาติ ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลในทุกมิติ ยกระดับการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน สร้างความเท่าเทียมกัน

“ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีบทบาทออกแบบ แนวทางการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติด้วยกัน ซึ่งการจะไปสู่จุดนั้นได้ ต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน เพราะคนไทย 60 ล้านคน ต่างคนต่างคิดต่างทำ ไม่ได้ เริ่มตั้งแต่ต้องสร้างความรู้สึกร่วมให้ทุกฝ่าย เห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เกิดความเต็มใจที่จะเข้ามาช่วยเหลือ โดยใช้กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีเวทีสำหรับ กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายในการพัฒนาที่ยอมรับร่วมกัน ส่วนเรื่องแนวทางพัฒนา ผมมองว่าการพัฒนาทุกด้านต้องดำเนินไปด้วยกันอย่างสมดุล เรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เรื่องเศรษฐกิจนั้น มีความสำคัญ แต่ต้องมีการแบ่งปัน การพัฒนา ระยะต่อไปต้องทำให้คนไทย ลดการยึดติดกับความสุขส่วนตัว รู้ว่าความสุขที่แท้จริงต้องเป็นความสุขที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ต้องช่วยกันลดความเหลื่อมล้ำ พาสังคมหลุดจากกับดักรายได้ปานกลาง ที่สำคัญต้องให้ความสำคัญกับการสร้างจริยธรรม ที่ดีงาม ซื่อสัตย์สุจริต”

คุณวิเชียร กล่าวเพิ่มเติมว่า อยากให้คนไทย ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของประเทศ และเกิดจิตสำนึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกทางเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้สังคมไทย สังคมไทยไม่ควรให้ความสำคัญกับสถานะความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมากเกินไป แต่ต้องมุ่งเน้นเรื่องความภาคภูมิใจในชาติและความเป็นคนไทยมุ่งเน้นเรื่องการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นเรื่องจริยธรรมและคุณธรรม สังคมที่มีความสุขคือ ทุกคนต้องอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่เบียดเบียนกัน และเชื่อว่า เราไม่จำเป็นต้องแลกกับความตกต่ำทางจริยธรรม หรือสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขจีดีพีสูงๆ หรือขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ

การปลูกฝังเรื่องจิตสาธารณะถือเป็นภารกิจใหญ่ระดับชาติ ต้องช่วยกันรณรงค์ให้คนไทยเกิดจิตสำนึกอย่างแท้จริงในการมีส่วนร่วมสร้างเมืองไทยในฝัน ไม่ใช่ร่วมมือร่วมใจกันเฉพาะตอนเกิดวิกฤติ เมื่อทุกอย่างผ่านพ้นไปก็แยกย้ายกันไปโดยไม่สนใจวางแผนทางแก้ไขให้ยั่งยืน ■

สรุป

คุณวิเชียร ทิ้งท้ายว่า การพัฒนาประเทศนั้นไม่อาจพึ่งรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว แต่ภาคเอกชนสามารถเป็นกลไกสำคัญที่จะเข้ามามีบทบาทในการผลักดันการพัฒนา ทั้งในด้านการกำหนดนโยบายการทำงานที่มุ่งเน้นความสมดุลในชีวิตเพื่อให้ประชาชนรู้สึกพึงพอใจกับคุณภาพชีวิตมากขึ้น การดำเนินธุรกิจด้วยความโปร่งใสเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและพึงพอใจต่อภาคเอกชน การส่งเสริมให้พนักงานเป็นพลเมืองที่มีความตื่นตัวและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอันเป็นการสร้างรากฐานและผลักดันให้การพัฒนาสังคมเป็นไปได้อย่างมีพลังมากขึ้น การจัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อบริหารจัดการโครงการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อผลักดันกิจกรรมพัฒนาสังคมอย่างจริงจังและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อส่วนรวม และการใช้สื่อดิจิทัลในทางที่เหมาะสมเพื่อสื่อสารหรือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดจนสร้างเสริมคุณลักษณะที่ดีของคนในสังคม

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกันในสังคมไทย

อมราวรรณ กิวนอน*

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กว่าจะมาเป็นดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

ประเทศไทยได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศที่มุ่งสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักมาสู่การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับ “คน” ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลาง” แนวคิดนี้ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และได้รื้อฟื้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ ยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน มุ่งการพัฒนาที่สมดุลและบูรณาการทุกมิติทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ซึ่งแนวทางการพัฒนาดังกล่าวไม่อาจใช้ผลิตภัณท์มวลรวมในประเทศหรือ จีดีพี วัดผลกระทบการพัฒนาได้ เนื่องจาก จีดีพี ไม่สามารถแสดงถึงผลกระทบเชิงลบต่อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศน์ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม หรือคุณภาพชีวิตของประชาชนได้

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา

ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้พัฒนาดัชนี เพื่อวัดผล การพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9 จำนวน 3 ชุดดัชนี ได้แก่ 1) **ดัชนีความอยู่ดีมีสุข** (Well-Being Index) ใช้วัดผลกระทบสุดท้ายของกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น กับคนและสภาพแวดล้อมรอบตัวคนอย่างเป็นองค์รวม โดยเชื่อมโยงทุกมิติทั้งสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิต ครอบครัว สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของคน และการบริหารจัดการที่ดี 2) **ดัชนีความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจ** วัดความสามารถในการพึ่งตนเอง ภูมิคุ้มกัน ทางเศรษฐกิจ การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ของโลก การเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และ 3) **ดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน** ให้ความสำคัญ กับการพัฒนาที่มีดุลยภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม บนสมมติฐานที่ว่า เศรษฐกิจขยาย ตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ ต้องคำนึงถึงขีดจำกัด ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถ สงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน ใช้ทรัพยากร ทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด ไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) กำหนดวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์หลักที่มุ่งสู่ **“สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน”** (Green and Happiness Society) และยังคงยึดแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาแบบ บูรณาการที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ประเทศมีภูมิคุ้มกันสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนของ กระแสโลกาภิวัตน์ทั้งด้านวัตถุ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่ความสงบร่มเย็นในสังคมอย่างยั่งยืน

แม้ว่าดัชนีความอยู่ดีมีสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน จะสะท้อนมิติเชิงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความเป็นธรรมได้ชัดเจนขึ้น แต่ยังไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือวัดสถานภาพ ระดับการพัฒนา ผลสำเร็จ และผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ **สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน** ตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงมี ความจำเป็นต้องพัฒนาดัชนีขึ้นใหม่ให้สะท้อนความอยู่เย็นเป็นสุข ที่ทุกภาคส่วนทุกระดับเห็นพ้องต้องกัน และสามารถนำไป ปรับใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ในสังคมไทย

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย (Green and Happiness Index: GHI) ได้พัฒนาขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 โดยบูรณาการแนวคิดจากดัชนีทั้ง 3 ชุด ตลอดจนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการบ่งชี้สถานะของประเทศ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และประเมินผลกระทบการพัฒนา รวมทั้งนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการปรับทิศทางการพัฒนาประเทศ และกำหนดนโยบายให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย

การพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย อยู่ภายใต้แนวคิดพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ ความสอดคล้องกับ “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 ที่มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นพ้องในกรอบความคิดและนิยามความสุขที่ตรงกัน แล้วจึงกำหนดประเด็นการวัดและตัวชี้วัดที่สะท้อนค่านิยมและที่มาของความสุข ทั้งความสุขภายในและมีความสุขภายนอก ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขฯ เป็นเครื่องมือวัดผลกระทบสุดท้ายของการพัฒนา (Ends) และเชื่อมโยงถึงวิธีการ (Means) ต่างๆ ที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายความอยู่เย็นเป็นสุข

ความหมายของ “ความอยู่เย็นเป็นสุข”

จากแนวคิดและหลักการดังกล่าว สามารถกำหนดความหมายของความอยู่เย็นเป็นสุขได้ ดังนี้

“ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “สถานะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม และสัมพันธ์กันได้อย่างถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

ความหมาย องค์ประกอบ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน”

ที่มา : สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สศช.

องค์ประกอบดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย มี 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การมีสุขภาพ ภาวะที่บุคคลปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนยาว มีจิตใจดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ และใฝ่รู้ สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น”¹ มีเหตุมีผล อยู่ในสังคม ได้อย่างเป็นปกติสุข แบ่งออกเป็น

- **สุขภาพกายและจิตดี** หมายถึง การมีร่างกายที่แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีพฤติกรรมดำรงชีวิตที่เหมาะสม ไม่มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง ส่งผลให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืนยาวอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งมีสุขภาพจิตดี ความสามารถของบุคคลที่จะใช้กลไกในการปรับตัวที่ถูกต้อง สามารถปรับอารมณ์ความรู้สึกสู่สภาวะสมดุลได้ด้วยตนเอง โดยที่ตนเองและสภาวะแวดล้อมไม่เดือดร้อน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น

- **การมีคุณธรรม และสติปัญญา ใฝ่รู้** รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมได้ และสามารถใช้ประสบการณ์ ศักยภาพและทักษะความสามารถของตนเองให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ตลอดจนการมีจิตใจที่ใฝ่รู้ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีจิตสำนึกความเป็นไทย

องค์ประกอบที่ 2 ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิต ร่วมกันอย่างมีจุดหมายในบรรยากาศที่สงบสุข ด้วยการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง ประกอบด้วย

- **บทบาทหน้าที่ของครอบครัว** หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในครอบครัว โดยสมาชิกต้องรู้จักทำมาหากิน มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่อตนเองและต่อสมาชิกในครอบครัว

- **สัมพันธภาพในครอบครัว** หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกหลายช่วงวัยที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน เคารพกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน

- **การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว** หมายถึง ครอบครัวมีรายได้พอเพียงเพื่อที่จะสามารถจัดการให้สมาชิกในครอบครัว ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคง มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยอย่างสุขสบาย และสามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

องค์ประกอบที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- **ชุมชนพึ่งตนเองได้** คือ ชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำ องค์กรในชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

- **ชุมชนเกื้อกูลกัน** คือ ชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกหวงแหนความเป็นชุมชนของตนร่วมกัน

¹ ความสามารถในระดับคิดเป็น ทำเป็น พิจารณาจากกรอบแนวคิดขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ที่กำหนดว่าการเรียนรู้ (Functional Literacy) คือ ระดับการอ่านออกเขียนได้และการคิดคำนวณเบื้องต้นที่จะทำให้เราสามารถปรับใช้ทักษะระดับดังกล่าว ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ว่า ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 - ม.3) มุ่งพัฒนาความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน เริ่มให้ผู้เรียนเข้าใจการศึกษาสู่โลกของการทำงานตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม นวัตกรรมด้านการสอนและประสบการณ์ในการทำงานด้านต่างๆ ตลอดจนด้านการเรียนภาษาที่เรียนรู้เพื่อเป็นช่องทางการทำงาน

องค์ประกอบที่ 4 เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีสัมมาชีพที่มั่นคง มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน อยู่ภายใต้เศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของรายได้และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน แบ่งออกเป็น

- **การมีสัมมาชีพ** คือการทำงานที่สุจริต ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำงานอย่างเต็มความสามารถ โดยมีหลักประกันความมั่นคง และความปลอดภัยในการทำงาน
- **เศรษฐกิจเข้มแข็ง** เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ ยั่งยืน บนรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงจากความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ มีประสิทธิภาพการผลิต และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก
- **ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ** หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การลดความยากจน ลดช่องว่างของการกระจายรายได้และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง

องค์ประกอบที่ 5 สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล หมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ และมีระบบนิเวศที่สมดุล เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและยั่งยืน ประกอบด้วย

- **ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตตลอดจนการประกอบอาชีพ ไม่มีปัญหาความรุนแรงในสังคม
- **สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี** หมายถึง การที่มลภาวะต่างๆ ได้รับการดูแลควบคุม และแก้ไขให้ฟื้นคืนสู่สภาพที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความสามารถในการปฏิบัติการกิจและความสุขของบุคคลและสังคม
- **ระบบนิเวศที่สมดุล** เป็นระบบที่สรรพสิ่งต่างๆ พึ่งพิงและพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างได้ดุลทางธรรมชาติ การดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควร สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ

องค์ประกอบที่ 6 สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล คนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ มีความสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นฐานของความยุติธรรม ยอมรับ เคารพและปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน และร่วมบริหารจัดการประเทศกับภาครัฐ เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลที่มีความโปร่งใส คำนึงค่า และเป็นธรรม นำไปสู่สังคมสมานฉันท์ มีสันติสุขอย่างยั่งยืน สามารถอยู่ร่วมกันนานาอารยประเทศได้อย่างเป็นมิตร ได้แก่

- **การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย** หมายถึง ประชาชนมีความตื่นตัว รู้จักรักษาสีตธิ หน้าที่ และเสรีภาพในส่วนของตนเองและประพฤติปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิ หน้าที่ของบุคคลอื่น ตลอดจนมีความกระตือรือร้นเข้าร่วมบริหารและพัฒนาประเทศ
- **สังคมที่มีธรรมาภิบาล** หมายถึง การบริหารจัดการเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ดี มีระบบโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กระบวนการและกลไกการดำเนินงาน และการตรวจสอบที่มีคุณธรรม นิติธรรม ความโปร่งใส ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม และความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

● **ความสมานฉันท์ทางสังคม** สังคมที่อยู่ร่วมกันฉันท์กัลยาณมิตร มีความพอใจร่วมกัน มีความเห็นพ้องกัน พร้อมยอมรับความแตกต่าง หลากหลายด้านเชื้อชาติ ความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนาของกลุ่มคนในสังคม เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยทั้ง 6 องค์ประกอบ มีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 39 ตัวชี้วัด ในการกำหนดค่าดัชนีรวม จะต้องทำการแปลงค่าตัวชี้วัดแต่ละตัวให้เป็นค่าร้อยละ โดยเปรียบเทียบกับค่าเกณฑ์มาตรฐาน (อาจเป็นเป้าหมายของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 หรือเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับ) เพื่อชี้ระดับความสำเร็จของการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว ถ้าเป็นไปตามเกณฑ์ก็ได้คะแนน 100 ถ้าไม่ได้ตามเกณฑ์คะแนนจะลดหลั่นกันไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้น จึงนำมาถ่วงน้ำหนักหาค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขฯ โดยให้น้ำหนักความสำคัญในแต่ละองค์ประกอบเท่ากัน

ผลการพัฒนาประเทศปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 65.76 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 69.87 ในปี 2554 และร้อยละ 71.36 ในปี 2555 อันเนื่องมาจากปัจจัยทางบวกและทางลบดังนี้

ตารางดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ปี 2550 - 2555

หน่วย : ร้อยละ

องค์ประกอบหลัก	แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10					แผนฯ 11
	2550	2551	2552	2553	2554	2555
1. การมีสุขภาพะ	70.42	72.23	70.28	70.02	72.11	72.03
2. ครอบครัวอบอุ่น	61.65	63.97	63.18	63.08	65.17	68.31
3. ชุมชนเข้มแข็ง	46.38	55.73	60.89	66.07	76.47	81.00
4. เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม	74.22	70.58	71.58	76.92	76.73	80.10
5. สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศสมดุล	64.18	66.96	64.17	63.23	69.85	64.69
6. สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล	70.45	74.95	60.37	55.70	53.75	55.56
ภาพรวมดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข	65.76	67.97	65.37	66.49	69.87	71.36

ที่มา : สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ : ระดับดีมาก = ร้อยละ 90.0 - 100 ระดับดี = ร้อยละ 80.0 - 89.9 ระดับปานกลาง = ร้อยละ 70.0 - 79.0
ระดับต้องปรับปรุง = ร้อยละ 60.0 - 69.9 ระดับเร่งแก้ไข < ร้อยละ 59.9

ปัจจัยสนับสนุนให้สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันมากขึ้น เนื่องจากชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งตนเองได้ และเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน ประกอบกับเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ครอบครัวมีความอบอุ่น และสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

1. ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 46.38 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 81.00 ในปี 2555 เนื่องจากชุมชนมีการรวมกลุ่มเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้น องค์การชุมชนเพิ่มจาก 48,774 แห่งในปี 2550 เป็น 143,717 แห่งในปี 2555 ซึ่งสมาชิกขององค์กรชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 48.10 เป็นสมาชิกในองค์กรการเงิน มีเงินออมรวมกว่า 13,261 ล้านบาท ชุมชนมีการจัดการความรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาเพิ่มขึ้น อาทิ การพัฒนาอาชีพ การออมทรัพย์ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การจัดสวัสดิการของชุมชนเพิ่มขึ้นจาก 17.20 ครัวเรือนต่อพันครัวเรือนในปี 2550 เป็น 106.57 ครัวเรือน ในปี 2555 มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน 4,246 กองทุน ครอบคลุมประชากร 2.2 ล้านราย นอกจากนี้ คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างต่อเนื่องผ่านกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ที่มีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการได้ดี

2. เศรษฐกิจไทยมีความเข้มแข็งและเป็นธรรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 74.22 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 80.10 ในปี 2555 คนไทยมีสัมมาชีพเพิ่มขึ้น อัตราการว่างงานลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือร้อยละ 0.66 ของกำลังแรงงานในปี 2555 หรือมีผู้ว่างงานเพียง 0.26 ล้านคน และแรงงานมีหลักประกันความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงานเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพและพึ่งตนเองได้มากขึ้น จากการที่ผลผลิตภาพการผลิตและอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น สามารถพึ่งตนเองมากขึ้นจากการขยายตัวของอุปสงค์ในประเทศ แต่การพึ่งตลาดต่างประเทศในระดับสูงยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ต้องระวัง ขณะที่อัตราเงินเฟ้อลดลง หนี้สาธารณะอยู่ในกรอบวินัยทางการคลัง สำหรับด้านความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น สัดส่วนคนจนลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือร้อยละ 13.15 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในปี 2554 หรือเป็นคนจน 8.8 ล้านคน เนื่องจากการดำเนินมาตรการภาครัฐในการช่วยเหลือค่าครองชีพและการจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส

3. ครอบครัวมีความอบอุ่นมากขึ้น จากร้อยละ 61.65 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 68.31 ในปี 2555 จากการที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน เด็กและเยาวชนได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว หน่วยงานและภาคีการพัฒนาในการสร้างครอบครัวอบอุ่น ส่งผลให้อัตราคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมดำเนินคดีลดลง ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังลดลง ครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยายมากขึ้นจากร้อยละ 34.10 ในปี 2554 เป็นร้อยละ 35.90 ในปี 2555 แม้ว่าการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก 5.47 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2554 เป็น 5.55 คู่ในปี 2555 นอกจากนี้ ครอบครัวไทยส่วนใหญ่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากครอบครัวมีรายได้เพียงพอ มีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มีบ้านเป็นของตนเอง และเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทย คือ ระบบนิเวศมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม คนไทยมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดลง ประกอบกับคนไทยเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ และคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลอยู่ในระดับที่ต้องเร่งแก้ไข

1. สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศต้องได้รับการปรับปรุงอย่างจริงจัง เนื่องจากคนไทยมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดลง คดีอาชญากรรมมีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 5.40 คดีต่อประชากรพันคน ในปี 2554 เป็น 5.65 คดีในปี 2555 คุณภาพสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง สัดส่วนสถานที่พบฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM_{10}) ที่เกินมาตรฐานเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 30.65 ในปี 2554 เป็นร้อยละ 39.68 ในปี 2555 เนื่องจากการจราจรหนาแน่น การเผาในที่โล่ง การก่อสร้าง ขณะที่ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวประชากรของประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรอุปโภคบริโภคของประชาชน อีกทั้งปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำ คุณภาพน้ำผิวดินอยู่ในเกณฑ์ร้อยละ 34 พอใช้ร้อยละ 48 ปริมาณสัตว์น้ำในอ่าวไทยมีปริมาณลดลง จาก 27.14 กิโลกรัมต่อชั่วโมงในปี 2554 เป็น 18.23 กิโลกรัมในปี 2555

2. คนไทยมีปัญหาด้านสุขภาพและคุณภาพการศึกษายังเป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข คนไทยเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้จากพฤติกรรมดำรงชีวิต อาทิ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะโรคจิตเภท และโรคซึมเศร้า ส่งผลให้อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จเพิ่มขึ้นจาก 6.03 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2554 เป็น 6.20 คนต่อประชากรแสนคนในปี 2555 อย่างไรก็ตาม คนไทยมีความสามารถในระดับคิดเป็น ทำเป็นสูงขึ้นจากการขยายโอกาสทางการศึกษาของภาครัฐ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน แต่คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปรับตัวลดลงจากร้อยละ 36.57 ในปี 2554 เหลือร้อยละ 35.54 ในปี 2555 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์การผ่านร้อยละ 50 นอกจากนี้ การมีคุณธรรม จริยธรรม สันติชน สัดส่วนจำนวนคดีอาญาต่อประชากรแสนคนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคดีชีวิต ร่างกายและเพศ และคดีที่น่าสยดสยอง อาทิ ปล้น โจรกรรม ข่มขืน และลักขโมย อาจเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปสู่การแข่งขัน ปัญหาสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น

3. สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลมีแนวโน้มลดลงจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 โดยปรับตัวลดลงจากร้อยละ 65.76 ในปี 2550 เหลือร้อยละ 53.75 ในปี 2554 แต่ปรับตัวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 55.56 ในปี 2555 เนื่องจากดัชนีวัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันของไทยดีขึ้น ขณะที่ความสมานฉันท์ในสังคมไทยและจิตสำนึกประชาธิปไตยเป็นปัญหาต้องเร่งแก้ไข เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมือง และการปฏิเสธที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ประกอบกับสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีความรุนแรง

บทสรุป

ในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 ได้มีการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อให้การวัดผลการพัฒนาประเทศสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) แต่ยังคงยึดกรอบแนวคิด หลักการ ความหมาย และองค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างสังคมไทยให้มีความสุขร่วมกัน ซึ่งดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยเป็นเครื่องชี้วัดที่สามารถตอบโจทย์การวัดผลสำเร็จของการพัฒนาที่มุ่งในเรื่อง “ความสุข” ของคนไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการพัฒนาในแต่ละองค์ประกอบ สะท้อนประเด็นการพัฒนาที่จำเป็นต้องเร่งดำเนินการ นำไปสู่การกำหนดแนวทางของนโยบายการพัฒนาประเทศที่สำคัญต่อไป อย่างไรก็ตาม ควรปรับปรุงดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ให้ครอบคลุม

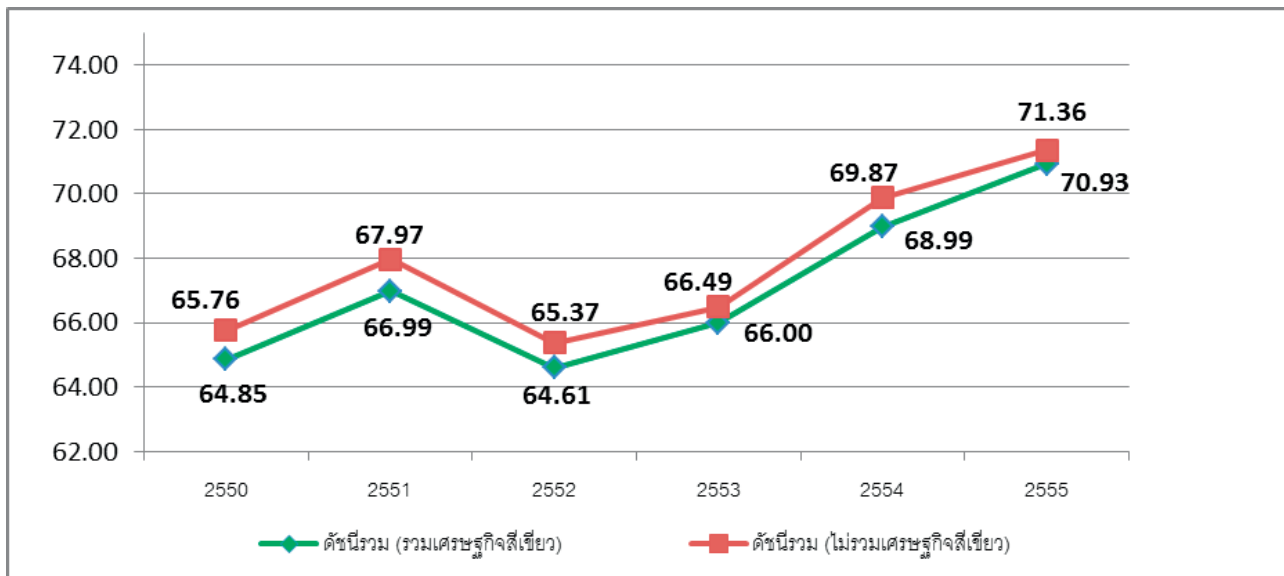
ประเด็นการวัดในเชิงคุณภาพหรือนามธรรม เช่น ตัวชี้วัดด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคีทางสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นที่แพร่หลาย ควรสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนาขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการนำไปใช้ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนแนวคิดและสร้างกระแสหลักในสังคมให้มุ่งสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการจัดเก็บข้อมูลในเชิงนามธรรม หรือตัวชี้วัดปฐมภูมิ ที่จะท่อนประเด็นการพัฒนาใหม่ๆ ต่อไป ■

ในปีงบประมาณ 2555-2556 สศช. ได้ว่าจ้างมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นที่ปรึกษา ดำเนินโครงการปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย เพื่อปรับปรุงดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแนวทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เพื่อให้สะท้อนผลการพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ เป็นเครื่องมือในการติดตามประเมินผลกระทบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผลการศึกษายังคงเสนอให้ยึดกรอบแนวคิด ความหมาย “ความอยู่เย็นเป็นสุข” และองค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบของดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยไว้ดังเดิม แต่เสนอให้ปรับปรุงบางองค์ประกอบย่อย ตัวชี้วัดหลัก ค่าเกณฑ์มาตรฐาน และการเพิ่มตัวชี้วัดเสริม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การปรับปรุงองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ คือ การเพิ่มองค์ประกอบย่อย “เศรษฐกิจสีเขียว” ภายใต้องค์ประกอบที่ 5 : สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล โดยให้นิยามเศรษฐกิจสีเขียวว่าหมายถึง การพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยกิจกรรมภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าวมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อเกิดก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่ไม่ส่งผลกระทบทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและสูญเสียความสมดุลในการที่จะคำนวณการดำรงชีพและสนับสนุนวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรในทุกสาขาการผลิต โดยมีตัวชี้วัดประกอบด้วย สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย สัดส่วนปริมาณการนำเข้าสารกำจัดศัตรูพืชต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด และสัดส่วนพื้นที่ทำเกษตรยั่งยืนต่อพื้นที่การเกษตรทั้งหมด

เมื่อนำองค์ประกอบเศรษฐกิจสีเขียวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย พบว่าค่าดัชนีรวมมีสัดส่วนลดลงเล็กน้อย อาจเนื่องมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของไทยยังคงสร้างปัญหาต่อสภาพแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม สศช. ยังไม่ได้ประกาศใช้ดัชนีชุดใหม่อย่างเป็นทางการ เนื่องจากอยู่ระหว่างการทดสอบตัวชี้วัด ความสามารถในการจัดเก็บข้อมูล และจะจัดให้มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นก่อนที่จะประกาศใช้อย่างเป็นทางการต่อไป ดังนั้น ดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขฯ ที่รวมองค์ประกอบย่อยเศรษฐกิจสีเขียวที่นำเสนอในบทความฉบับนี้เป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งของการปรับปรุงเท่านั้น แต่ไม่ใช่ข้อเสนอของการปรับปรุงชุดดัชนีใหม่ทั้งหมด ซึ่งไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงหรือเผยแพร่ได้

แผนภูมิ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยไม่รวมเศรษฐกิจสีเขียว และรวมเศรษฐกิจสีเขียว

ที่มา: สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สศช.

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ : ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 ของ สศช. มิถุนายน 2545.

----- รายงานการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ : 3 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2548 ของ สศช. มิถุนายน 2548.

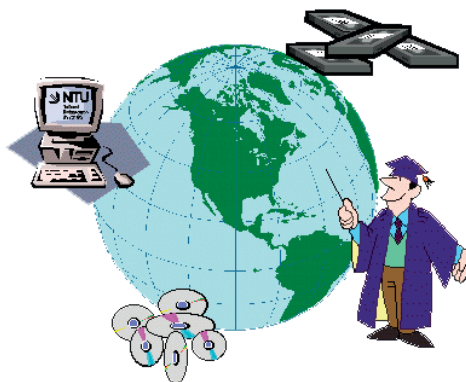
----- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 กันยายน 2554.

----- รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2556 ของ สศช. กันยายน 2556.

คุณภาพการศึกษา : ความท้าทาย การพัฒนาคนและสังคมไทย

กลุ่มยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาและการเรียนรู้
สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม

การศึกษานับเป็นเครื่องมือสำคัญ ช่วยวางรากฐานพัฒนาคนตั้งแต่แรกเกิด ในการบ่มเพาะให้คนมีความรู้ ความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมในการประกอบงานอาชีพ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังเสริมสร้างศักยภาพและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าในทุกกระดับ และมีทิศทางการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน สังคม และประเทศ

สถานการณ์การศึกษาของไทย

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ด้วยการนำหลักคิดหลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่ดีงามในคุณธรรม จริยธรรม และความเพียร มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคม และหนุนเสริมสถาบันทางสังคมให้แข็งแกร่งและเอื้อต่อการพัฒนาคน อันส่งผลให้คนไทยมีโอกาสด้านการศึกษามากขึ้น โดยในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะเห็นได้ว่า ในภาพรวมคนไทยมีศักยภาพและโอกาสด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่ยังมีอีกหลายประเด็นที่ต้องเร่งพัฒนาและปรับปรุง โดยเฉพาะด้านคุณภาพการศึกษา

ซึ่งเป็นทราบดีว่าสถานการณ์ด้านการศึกษาของไทยในปัจจุบัน แม้ว่าคนไทยมีโอกาสด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่คุณภาพการศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ โดยจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทย (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 8.8 ปี ในปี 2555 เป็น 8.9 ปี ในปี 2556 และเด็กไทยได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้น โดยอัตรานักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีอัตราร้อยละ 73.18 ในปี 2555 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75.04 ในปี 2556 อีกทั้งการนำเทคโนโลยีและการสื่อสารมาใช้ในการจัดการศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนเด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปมีทักษะในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง รักการเรียนรู้ สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลและมีองค์ความรู้เพิ่มขึ้น โดยในปี 2555 มีผู้สำเร็จหลักสูตรการศึกษานอกระบบ จำนวน 1,963,626 คน คนไทยอายุ 6 ปี ขึ้นไป ใช้เวลาการอ่านต่อวัน 35 นาที ในปี 2554 และประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป มีการใช้อินเทอร์เน็ตร้อยละ 23.7 ในปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.5 ในปี 2555

ในขณะที่ ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยสถาบันระดับชาติและนานาชาติต่างบ่งชี้ถึงคุณภาพที่จำเป็นต้องเร่งปรับปรุงในทุกระดับ โดยค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นพื้นฐานในทุกระดับชั้นอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 ขณะเดียวกันผลการสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (V-NET) พบว่า ในปี 2555 คะแนนเฉลี่ยด้านอาชีวศึกษาในระดับ ปวช. มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะสมรรถนะพื้นฐานและการเรียนรู้ และสมรรถนะพื้นฐานวิชาชีพ ส่วนระดับอุดมศึกษาคุณภาพของบัณฑิตไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะทักษะและความสามารถในด้านภาษาเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงาน ทำให้ผู้ประกอบการต้องฝึกอบรมให้กับแรงงานใหม่ก่อน

คะแนนสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2552 - 2556

(ร้อยละ)

	2552	2553	2554	2555	2556
ประถมศึกษาปีที่ 6					
ภาษาไทย	38.58	31.22	50.04	45.68	45.02
สังคมศึกษา	33.90	47.07	52.22	44.22	38.31
ภาษาอังกฤษ	31.75	20.99	38.37	36.98	33.82
คณิตศาสตร์	35.88	34.85	52.40	35.77	41.95
วิทยาศาสตร์	38.67	41.56	40.82	37.46	37.40
มัธยมศึกษาปีที่ 3					
ภาษาไทย	35.35	42.80	48.11	54.48	44.25
สังคมศึกษา	39.70	40.85	42.73	47.12	39.37
ภาษาอังกฤษ	22.54	16.19	30.49	28.71	30.35
คณิตศาสตร์	26.05	24.18	32.08	26.95	24.45
วิทยาศาสตร์	29.16	29.17	32.19	35.37	37.95
มัธยมศึกษาปีที่ 6					
ภาษาไทย	46.47	42.61	41.88	47.18	49.26
สังคมศึกษา	36.00	46.51	33.39	36.26	33.02
ภาษาอังกฤษ	23.98	19.22	21.80	22.12	25.35
คณิตศาสตร์	28.56	14.99	22.73	22.72	20.48
วิทยาศาสตร์	29.06	30.90	27.90	33.09	30.48

ที่มา: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

หากพิจารณาผลการประเมินเชิงคุณภาพในระดับนานาชาติ จากการจัดอันดับความสามารถทางการศึกษาในระดับนานาชาติ โดย IMD¹ ซึ่งเป็นการประเมินเชิงคุณภาพ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการแข่งขันบนเวทีโลก พบว่า ภาพรวมของไทยอยู่ในระดับต่ำที่อันดับ 51 ในปี 2556 จากที่เคยอยู่ในอันดับที่ 47 ในปี 2552 แม้ว่าจะอยู่ในอันดับที่เหนือกว่าอินโดนีเซีย (อันดับที่ 52) และฟิลิปปินส์ (อันดับที่ 59) แต่ยังด้อยกว่าสิงคโปร์ (อันดับที่ 4) ค่อนข้างมาก ขณะเดียวกัน ผลการประเมินผลการศึกษาของนักเรียนนานาชาติ หรือ PISA² โดยองค์กรความร่วมมือและพัฒนามาตรฐานเศรษฐกิจ (OECD)³ ที่เน้นความรู้และทักษะที่จำเป็น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่องและการปรับตัวให้เข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลง พบว่า ในปี 2555

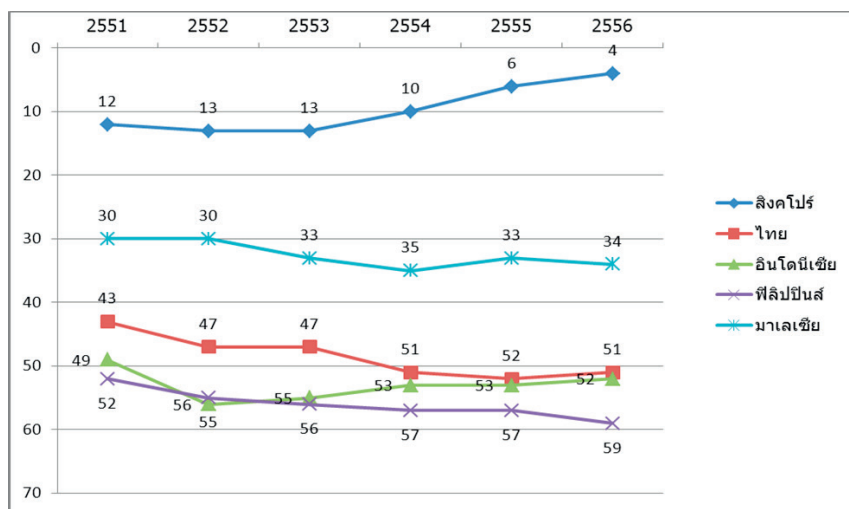
¹ IMD (The International Institute for Management Development) เป็นสถาบันที่จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติ

² PISA (Program me for International Student Assessment) เป็นการประเมินความรู้และทักษะของนักเรียนที่มีอายุ 15 ปี ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

³ OECD หรือ Organization for Economic Co-operation and Development

นักเรียนไทยมีผลการประเมินเพิ่มขึ้นทุกด้านเมื่อเทียบกับการประเมินครั้งที่ผ่านมาในปี 2552 แต่ยังคงมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยกลาง (500 คะแนน) โดยมีคะแนนเฉลี่ยด้านการรู้เรื่องการอ่าน การรู้เรื่องคณิตศาสตร์ และการรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ เท่ากับ 441 427 และ 444 คะแนนตามลำดับ

ขีดความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติด้านการศึกษา ปี 2551 - 2556

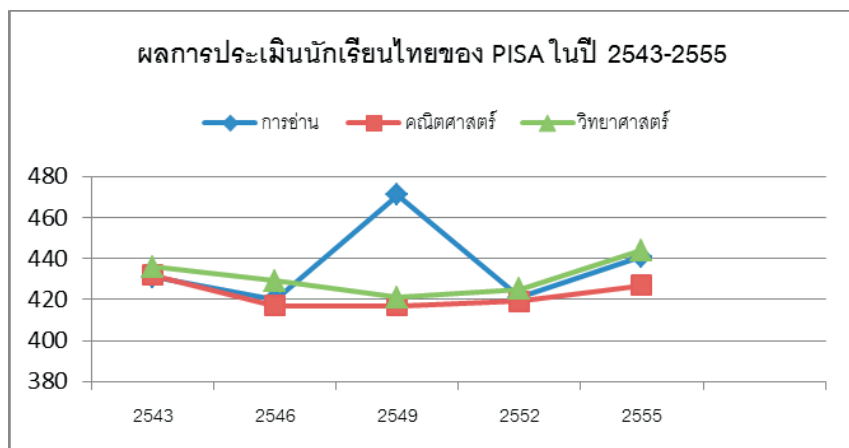

ที่มา : IMD World Competitiveness Yearbook, 2013

หมายเหตุ : ปี 2551-2553 ประเทศที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 55, 57 และ 58 ประเทศ ตามลำดับ

ปี 2554 - 2555 ประเทศที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 59 ประเทศ

ปี 2556 ประเทศที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 60 ประเทศ

ที่มา : สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาไทยยังไม่สามารถผลิตกำลังคนให้ตอบสนองความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและบริการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยตลาดแรงงานมีความต้องการกำลังคนระดับอาชีวศึกษา แต่ผู้สำเร็จการศึกษา ยังมีความรู้และสมรรถนะไม่สอดคล้องและไม่เพียงพอความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและบริการ โดยพบว่า เด็กเรียนต่อสายอาชีพกับสายสามัญมีสัดส่วน 35:65 ในขณะที่เป้าหมายในยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนาากำลังคนอาชีวศึกษาสู่สากล พ.ศ. 2555 - 2569 กำหนดไว้ที่ 60:40 อีกทั้ง

ประเทศไทยมีความขาดแคลนกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง แต่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่เรียนด้านวิทยาศาสตร์ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับด้านสังคม ส่งผลให้การต่อยอดนักศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ โดยสัดส่วนการผลิตบัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อยู่ที่ประมาณ 30 : 70 เท่านั้น ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยผลจากการผลิตกำลังคนดังกล่าวส่งผลต่อโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน สะท้อนจากอัตราการว่างงานตามระดับการศึกษา ในปี 2556 พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาระดับวิชาชีพขั้นสูงมีแนวโน้มการว่างงานสูงสุด ร้อยละ 1.64 รองลงมาเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ร้อยละ 1.57 และจากภาวะเศรษฐกิจที่ชะลอทำให้ผู้ประกอบการชะลอการจ้างงานใหม่ ส่งผลให้แนวโน้มผู้สำเร็จการศึกษาใหม่มีโอกาสจะว่างงานสูง โดยเฉพาะผู้จบการศึกษาระดับปริญญาในสายสังคม อาทิ ศิลปกรรมศาสตร์ วารสารศาสตร์ และสารสนเทศ ธุรกิจและการบริหารคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

สัดส่วนของผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษา : สามัญศึกษา ปี 2551 - 2555

ปี	อาชีวศึกษา : สามัญศึกษา
2551	38.8 : 61.2
2552	37.7 : 62.3
2553	36.6 : 63.4
2554	35.4 : 64.6
2555	32.9 : 66.1

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

ปัจจัยบ่งชี้ถึงคุณภาพการศึกษาของไทยที่นักการศึกษาจะต้องตั้งคำถามและพิจารณาถึงกระบวนการ วิธีการในการดำเนินการว่าจะทำอย่างไรให้ **ผู้เรียน** ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพและเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย มีความพร้อมในการเรียนรู้ มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความสามารถคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา **ครู และบุคลากรทางการศึกษา** มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพมาตรฐาน มีจิตวิญญาณความเป็นครูและมุ่งส่งเสริมคุณภาพและตอบสนองความต้องการในการพัฒนาการศึกษาโดยรวม **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา** เป็นเครื่องมือในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการจัดการศึกษา การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการแก้ปัญหาขาดแคลนครูทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ระบบการส่งต่อการศึกษาในทุกระดับ/ประเภทที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ **ความเข้มแข็งของสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม** ในการจัดการศึกษาในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนการจัดการศึกษาและระดมทรัพยากรอย่างกว้างขวางในรูปแบบหลากหลายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา

ประเด็นท้าทายการพัฒนาการศึกษาของไทย

ภายใต้สถานการณ์ที่การศึกษาของไทยยังมีจุดอ่อนด้านคุณภาพอยู่มาก อันเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาศักยภาพคนไทย และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ขณะเดียวกัน ยังมีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป เป็นปัจจัยผลักดันให้จำเป็นต้องเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาให้สามารถเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงสำคัญ ได้แก่

- **การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ** จากการที่อัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทย ลดลง ส่งผลให้สัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง และประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ภายในปี 2567 โดยประชากรสูงอายุ จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.2 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 32.1 ในปี 2583 ส่วนกำลังแรงงาน (15-59 ปี) จะลดลงจากร้อยละ 67.0 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 55.1 ในปี 2583 นำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน อันจะส่งผลกระทบทำให้ศักยภาพการผลิตของประเทศลดลง รวมถึงภาระในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาคนให้นับคุณภาพในทุกมิติ เพื่อให้คนมีความพร้อมและมีศักยภาพที่สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง

การเตรียมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเป็นผู้สูงวัย ด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกช่วงวัยให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เป็นกรอบการพัฒนาคนซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มวัย ดังนี้ 1) วัยเด็กแรกเกิด-ปฐมวัย (อายุ 0-5 ปี) มุ่งเน้นพัฒนาการสมวัยทุกด้าน 2) วัยเด็กนักเรียน (อายุ 5-14 ปี) เน้นภาวะโภชนาการ ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดี มีทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 3) วัยรุ่น-นักศึกษา (อายุ 15-21 ปี) ต้องมีความรู้ ทักษะอาชีพ คุณธรรมจริยธรรม และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ 4) วัยแรงงาน (อายุ 21-59 ปี) เน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง และมีระบบการออมที่มั่นคง และ 5) วัยผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ต้องได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ มีหลักประกันสุขภาพที่มีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและความรู้

เป้าหมายการพัฒนา - คนไทยทุกคน

กลุ่ม	อายุ (ปี)	เป้าหมายการพัฒนา
เด็กแรกเกิด-ปฐมวัย	0-5	เด็กทุกคนต้องได้โอกาสเกิดอย่างมีคุณภาพ มีพัฒนาการสมวัยทุกด้าน พร้อมทั้งจะพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพเมื่อโตขึ้น
เด็กนักเรียน	5-14	เด็กทุกคนมีภาวะโภชนาการที่เหมาะสม มีทักษะชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อพฤติกรรมเสี่ยง ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ สอดรับกับทักษะในศตวรรษที่ 21
วัยรุ่น-นักศึกษา	15-21	นักเรียน นักศึกษา ได้รับการพัฒนาคุณภาพที่เป็นมาตรฐานทั้งความรู้ ทักษะอาชีพ และความสามารถในการทำงานกับผู้อื่นต่างวัยและต่างวัฒนธรรม สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียน
แรงงาน	15-59	แรงงานมีความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีระบบการออมที่มั่นคง ได้รับความคุ้มครองด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน ตามหลักการทำงานที่มีคุณค่า
ผู้สูงอายุ	60 ปีขึ้นไป	ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทักษะความรู้ มีหลักประกันทางสุขภาพที่ครอบคลุม ได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพมาตรฐาน อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักให้การสนับสนุน

- **การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558** การศึกษานับเป็นพื้นฐานสำคัญของ 3 เสาหลัก ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามเป้าหมายและพันธกรณี ประกอบด้วย 1) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)⁴ จะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะฝีมือ

อย่างเสรีตามกรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีข้อตกลงร่วมกันถึงคุณสมบัติในสายอาชีพเพื่อให้การเคลื่อนย้ายแรงงานใน 8 สาขา ได้แก่ วิศวกรรม พยาบาล สถาปัตยกรรม วิชาชีพสำรวจ แพทย์ ทันตแพทย์ นักบัญชี และท่องเที่ยวและบริการ 2) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม(ASCC)⁵ ให้ความสำคัญกับการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการความยากจน รวมถึงส่งเสริมโอกาสอย่างเท่าเทียม และยกระดับคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการดำรงชีพสำหรับสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ และ 3) ประชาคมการเมืองและความมั่นคง (APSC)⁶ ในการสร้างสังคมประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การเป็นประชาคมที่ทำให้ภูมิภาคมีความเป็นเอกภาพ มีความสงบสุข และมีความแข็งแกร่ง

ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการขยายตัวภาคการค้าและบริการ การลงทุน และการขยายตัวของภาคการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศภายในภูมิภาคอาเซียนมากขึ้น รวมทั้งการกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาอาเซียน ในขณะที่ประชากรในประเทศสมาชิกอาเซียน ร้อยละ 50 พูดภาษามลยาฬากลาง ในขณะที่ สัดส่วนของผู้ใช้ภาษาอังกฤษของประชาชนที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ในกลุ่มประเทศอาเซียน ยกเว้น สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ยังมีสัดส่วนอยู่ไม่มากนัก โดยประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีทักษะภาษาอังกฤษระดับต่ำมาก และมีสัดส่วนผู้ใช้ภาษาอังกฤษเพียง ร้อยละ 10 นอกจากนี้ จากการจัดอันดับคะแนน TOEFL โดย IMD พบว่า ไทยอยู่ในอันดับที่ 56 ในปี 2556 จากที่เคยอยู่ในอันดับที่ 55 ในปี 2555 ยังคงรั้งอันดับที่ 5 ในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งเป็นประเด็นท้าทายการพัฒนาการศึกษาในการเตรียมความพร้อมให้กับคนและสังคมไทยให้สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่ดีในประชาคมอาเซียนได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาระยะต่อไป

การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ไทยต้องเผชิญดังกล่าวตอกย้ำถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนรอบด้านอย่างเข้มข้น ให้คนมีความพร้อมทั้งด้านทักษะ ความรู้ ให้อำนาจคนมีคุณภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญดังนี้

- **การพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต** ที่ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาตามช่วงวัย ตอบสนองกับทิศทางการพัฒนาในอนาคต มุ่งเน้นจัดบริการการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เท่าเทียม มีระบบที่หลากหลาย มีเส้นทางการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงกัน (Multiple tracks) ส่งต่อการศึกษาระหว่างช่วงวัยอย่างเหมาะสม ปฏิรูปการเรียนรู้ให้สอดคล้องทั้งในเชิงพฤติกรรมและความถนัดของเด็ก โดยที่กระบวนการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญกับการลงมือปฏิบัติจริง การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อกับสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เรียนรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ และการทำงานเป็นทีม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความรู้ฝังตัว (Tacit Knowledge) เกิดนิสัยใฝ่การเรียนรู้ เพื่อต่อยอดความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ จนพัฒนาเป็นนิสัยการเรียนรู้ติดตัวผู้เรียนไปตลอดชีวิต นอกจากนี้ ควรปรับระบบการศึกษาที่เชื่อมโยงกับภาคเอกชนให้มากขึ้น ผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน โดยคุณลักษณะของเด็ก/แรงงานที่พึงประสงค์ มีการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นอย่างรอบด้าน ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21

- **ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมใหม่** โดยสนับสนุนการผลิตและพัฒนานักวิจัย ผู้สร้างและพัฒนา นวัตกรรมในสาขาต่างๆ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาในสาขาที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ที่สามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตและสร้างมูลค่าคุณค่า การพัฒนานวัตกรรมที่นำไปสู่พึ่งตนเอง สามารถลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ควบคู่กับการขยายเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศ รวมทั้งการต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมระดับสูงที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทย

⁴ AEC: ASEAN Economic Community

⁵ ASCC: ASEAN Socio-Culture Community

⁶ APSC: ASEAN Political-Security Community

● **เตรียมความพร้อมคนและสังคมไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน** โดยพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานวิชาชีพ ด้วยการกำหนดคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียนในลักษณะผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้งความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และเจตคติที่ชัดเจน เพื่อการนำกรอบคุณวุฒิแห่งชาติมาใช้เป็นแกนกลาง ให้มีความสำคัญกับสมรรถนะในการปฏิบัติงานในรูปกรอบสมรรถนะวิชาชีพและการพัฒนาหลักสูตรที่ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับร่วมกันกับประเทศต่างๆ ในอาเซียน รวมทั้งพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ภาษาประเทศเพื่อนบ้าน และภาษาของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ให้สามารถเข้าใจถึงความรู้ มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร และมีทักษะที่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลเชื่อมโยงสู่การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการพัฒนาคนและสังคมให้มีความยั่งยืน โดยต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาตามช่วงวัย ตอบสนองกับทิศทางการพัฒนาในอนาคต ที่มุ่งสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ทั้งคุณภาพด้านวิชาการและสุขภาพจิตใจ อารมณ์ สามารถคิด วิเคราะห์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีจิตสำนึกในความรักชาติ มีจิตสาธารณะ มีศักยภาพ และสมรรถนะที่เชื่อมโยงและสอดคล้องกับบทบาทของแต่ละช่วงวัย และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกอนาคต อันนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันคือ การศึกษาเพื่อให้คนมีงานทำ การศึกษาเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม และการศึกษาตลอดชีวิต โดยที่ทุกภาคส่วนในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อการพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกัน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ■

เอกสารอ้างอิง

ภาวะสังคมไทย ไตรมาสหนึ่งปี 2557 (ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม 2557)

ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสี่ และภาพรวมปี 2556 (ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 เดือนกุมภาพันธ์ 2557)

วีระพงษ์ ปัญญาธคุณ(เข้าถึงได้ที่) <http://www.deepsouthwatch.org/ms/node/2780> สืบค้นวันที่ 11 มิถุนายน 2557

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เข้าถึงได้ที่) <http://pisathailand.ipst.ac.th/les/PISA2012ExexutiveSummary.pdf> สืบค้นวันที่ 11 มิถุนายน 2557

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนประชากร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559).** ตุลาคม 2555

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 - 2559).** ตุลาคม 2554

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาตามนโยบายด้านการศึกษารัฐบาล ประจำปี 2555.** พฤศจิกายน 2556

พฤติกรรมการใช้ความรุนแรง: ภัยคุกคามของสถาบันครอบครัว

กลุ่มยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพชีวิตและการคุ้มครองทางสังคม

สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานหลักของสังคมในการพัฒนาคุณภาพคน ถือได้ว่าเป็นฐานราก (foundation) ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของชุมชน สังคมและประเทศชาติ สถาบันครอบครัวไทยในอดีตมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในลักษณะของสัมพันธภาพที่อบอุ่น มีความผูกพันใกล้ชิดกัน ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายสงบสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ได้เสื่อมถอยไปด้วยสภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ เกิดการพัฒนาที่เน้นปัจเจกบุคคล ค่านิยมในการบริโภคและวัตถุนิยมมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาครอบครัวมีความหลากหลายและทวีความรุนแรงมากขึ้น อาทิ การทำร้ายร่างกายของคนในครอบครัว เด็กถูกระงับทำทารุณกรรม ล้วนมีสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งมาจากครอบครัวแทบทั้งสิ้น หากมิได้มีการแก้ไขหรือช่วยเหลือคลี่คลายปัญหานี้อย่างจริงจัง จะลุกลามเป็นปัญหาใหญ่ที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งและมั่นคงของสถาบันครอบครัว

บทบาทของสถาบันครอบครัว

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์¹ ได้นิยามความหมายของสถาบันครอบครัว หมายถึง หน่วยพื้นฐานทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัวที่ทำหน้าที่ตามบทบาทและสถานภาพในครอบครัว โดยบทบาทและหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ประกอบด้วย 1) สร้างสมาชิกใหม่ที่มีคุณภาพ เพื่อสืบต่อและรับช่วงวงจรชีวิตครอบครัว 2) อบรมเลี้ยงดูบุตรและดูแลสมาชิกของครอบครัวด้วยความรักและความอบอุ่นอย่างเหมาะสม 3) ส่งเสริมการเรียนรู้ วิถีชีวิต ค่านิยม หลักคิด และระเบียบแบบแผน วิถีปฏิบัติของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามให้แก่สมาชิกของครอบครัว 4) เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับครอบครัว และระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคมภายนอก

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างครอบครัวไทยได้เปลี่ยนแปลงเนื่องจากภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศที่ลดลง ส่งผลให้ขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงอย่างต่อเนื่อง จาก 5.2 คน ในปี 2523 เหลือ 3.1 คนต่อครัวเรือนในปี 2553 รวมทั้งลักษณะครอบครัวมีหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น การอยู่เป็นโสด ครอบครัวสองรุ่น ครอบครัวกระโดด (ตายาย-หลาน) ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวแม่วิยรุ่น ครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกัน นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ของคนต่างวัยในครอบครัวหายไป และครอบครัวขาดความอบอุ่น

สถานการณ์สถาบันครอบครัว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถาบันสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวเพื่อให้มีบทบาทในการบ่มเพาะและหล่อหลอมเด็ก เยาวชนและคนไทยให้เข้มแข็ง เป็นคนดีมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ดัชนีครอบครัวอบอุ่นอยู่ในระดับดีขึ้น และจำนวนผู้ถูกระงับด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้รับความช่วยเหลือคุ้มครองเพิ่มขึ้น ซึ่งดัชนีชี้วัดความอบอุ่นของครอบครัวไทย ได้ชี้ให้เห็นถึงครอบครัวคนไทยที่มีความอบอุ่นและความสุขเพิ่มขึ้น จากการที่ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสมาชิกในครอบครัวมีการเอาใจใส่ดูแลกันเพิ่มขึ้น โดยดัชนีความอบอุ่นเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 61.65 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 68.31 ในปี 2555 ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบดังนี้

■ **บทบาทหน้าที่ของครอบครัว** ในช่วงระยะ 5 ปีที่ผ่านมาแนวโน้มดีขึ้นค่อนข้างมาก คือ จากร้อยละ 61.20 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 73.85 ในปี 2555 เนื่องจากการทำหน้าที่ของครอบครัวดีขึ้น เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว ผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวได้มากขึ้น ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ดีที่แสดงให้เห็นถึงความรักความเอื้ออาทรต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

■ **การพึ่งพิงตนเอง** มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 67.96 ในปี 2550 เป็นร้อยละ 73.21 ในปี 2555 เนื่องจากครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย มีบ้านของตนเองเพิ่มขึ้น และการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง แต่การพึ่งพิงตนเองในทางเศรษฐกิจในเรื่องของรายได้ครอบครัวยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง

■ **สัมพันธภาพในครอบครัว** ดีขึ้นแต่ไม่สูงมากนัก คือ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 55.78 ในปี 2550 เป็น 57.88 ในปี 2555 โดยดัชนีคู่สมรสมีการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก 5.52 คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี 2550 เป็น 5.55 คู่ ในปี 2555 เนื่องจากสามีและภรรยาใช้เวลากับการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวน้อยลง เกิดการนอกใจ และนำไปสู่การหย่าร้างหรือแยกกันอยู่มากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความอบอุ่นในครอบครัว รวมทั้งการบ่มเพาะและหล่อหลอมเด็ก เยาวชน คนไทยให้เป็นคนดี ดังนั้น การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันของครอบครัว

ตารางที่ 1 ดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ปี 2550 - 2555

องค์ประกอบหลักย่อย	ตัวชี้วัด	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ครอบครัวอบอุ่น		61.65	63.97	63.18	63.08	65.17	68.31
1. บทบาทหน้าที่ของครอบครัว		61.20	62.64	61.96	61.95	66.35	73.85
	อัตราคดีเด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจต่อเด็กและเยาวชนพันคน	58.95	63.35	62.97	65.03	80.30	89.53
	ร้อยละของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวต่อผู้สูงอายุทั้งหมด (LFS)	51.59	50.39	49.61	45.76	45.60	57.66
	สัดส่วนสมาชิกครอบครัวที่มีรายได้ต่อสมาชิกทั้งหมดเท่ากับ 1:2 ต่อครัวเรือนทั้งหมด (SES)	73.05	74.18	73.31	75.06	73.14	74.36
2. สัมพันธภาพในครอบครัว		55.78	59.73	56.96	56.68	56.40	57.88
	อัตราการจดทะเบียนหย่าต่อพันครัวเรือน	44.17	50.26	43.73	44.36	44.61	43.96
	สัดส่วนครอบครัวขยายต่อครัวเรือนทั้งหมด	67.40	69.20	70.20	69.00	68.20	71.80
3. การพึ่งพิงตนเอง		67.96	69.53	70.60	70.62	72.76	73.21
	ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายจ่ายไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ต่อครัวเรือนทั่วประเทศ (SES)	59.60	59.60	62.69	62.69	64.28	64.28
	สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเอง (SES)	76.19	77.55	77.15	75.91	77.26	77.60
	สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ในครัวเรือน (SES)	68.10	71.45	71.94	73.27	76.74	77.74

ที่มา : สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สศช.

ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย ในบรรยากาศที่สงบสุขด้วยการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างเหมาะสม และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง โดยแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบ คือ

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในครอบครัว โดยสมาชิกต้องรู้จักทำมาหากิน มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่อตนเองและต่อสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการประเมินในการทำหน้าที่ของครอบครัวจะพิจารณาจาก เด็กได้รับการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูที่เหมาะสมตามช่วงอายุ ผู้สูงอายุและผู้พิการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัว และผู้อยู่ในวัยแรงงานสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกหลายช่วงวัยที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพันเคารพกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน โดยการประเมินสัมพันธภาพในครอบครัว จะพิจารณาจากครอบครัวที่สมาชิกอยู่ร่วมกันในลักษณะครอบครัวขยาย เพื่อสร้างบรรยากาศที่สงบสุขในครอบครัว รวมทั้งมีโอกาสอยู่พร้อมหน้า และทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันเป็นประจำ

การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว หมายถึง ครอบครัวมีรายได้พอเพียงเพื่อที่จะสามารถจัดการให้สมาชิกในครอบครัวดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคง มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยอย่างสุขสบาย และสามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต การประเมินจะพิจารณาจากครอบครัวมีรายได้พอเพียงสำหรับรายจ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและในยามฉุกเฉิน หรือยามจำเป็น และไม่มีหนี้สินที่กู้ยืมมาเพื่อใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถอยู่อาศัยได้อย่างปลอดภัย สุขสบายโดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย

ที่มา : สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สศช.

นอกจากนั้น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนสถานครอบครัว พ.ศ. 2547 - 2556 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุขและปราศจากความรุนแรง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยผลการดำเนินงานมีใน 4 ด้าน คือ 1) การสร้างและพัฒนานองค์ความรู้และระบบการจัดการฐานข้อมูลความรู้ด้านครอบครัว มีการพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับประเทศและระบบฐานข้อมูลตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง 2) การพัฒนากิจกรรมทางสังคมเพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันในครอบครัว อาทิ การรณรงค์ให้ “วันอาทิตย์เป็นวันครอบครัว” การพัฒนากฎหมายเพื่อป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิของ เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวจากการใช้ความรุนแรงในครอบครัว รักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว และให้โอกาสแก่ผู้กระทำผิดได้กลับตัว และยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ 3) การพัฒนาให้เกิดกลไกในระดับท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรวมตัวของคนในชุมชนที่มาจากตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และอาสาสมัครพัฒนาสังคมเพื่อสนับสนุน การมีส่วนร่วมในการดูแลป้องกัน การให้คำปรึกษา บริการด้านต่างๆ เกี่ยวกับครอบครัว 4) การพัฒนากลไกระดับชาติ ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัวแห่งชาติ (กยค.) มีหน้าที่หลักในการเสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนระดับชาติเกี่ยวกับการส่งเสริมและประสานงานสถาบันครอบครัว และจัดให้มีการประชุมสมัชชาครอบครัวระดับจังหวัดและสมัชชาครอบครัวระดับชาติ เพื่อระดมความคิดเห็นและจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านครอบครัว

อย่างไรก็ตาม สถาบันครอบครัวได้เผชิญกับข้อท้าทายใหม่ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่เห็นได้ชัดเจนคือการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเข้มแข็งและมั่นคงของสถาบันครอบครัว

พฤติกรรมการใช้ความรุนแรง : ภัยคุกคามของสถาบันครอบครัว

องค์การอนามัยโลก² ได้กล่าวถึงความรุนแรงในครอบครัวว่า เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว และคู่สมรส โดยความรุนแรงนั้นอาจเกิดขึ้นได้ทั้งภายในบ้านและนอกบ้าน ได้แก่ ความรุนแรงต่อเด็ก (Child abuse) ความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา (Intimate partner violence) และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Elder abuse)

²APSC: ASEAN Political-Security Community

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 3 ได้ให้ความหมาย “ความรุนแรงในครอบครัว” ไว้ว่า เป็นการกระทำใดๆ โดยมีมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนา ในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำ ผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึง การกระทำโดยประมาท โดยจำแนกตามรูปแบบการกระทำ ความรุนแรง ได้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) การกระทำรุนแรงทางกาย 2) การกระทำรุนแรงทางจิตใจ 3) การกระทำรุนแรงทางเพศ 4) การทอดทิ้ง และ 5) การล่อลวง บังคับแสวงหาผลประโยชน์

ภาพรวมของสถิติความรุนแรงในครอบครัวของศูนย์พึ่งได้ ในโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ระหว่างปี 2550 - 2555 ถ้าพิจารณาจากจำนวนโรงพยาบาลที่ส่งข้อมูลกับจำนวนผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในแต่ละปี จะเห็นว่าสัดส่วนของผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงยังคงมีอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2555 มีจำนวนโรงพยาบาล 507 แห่ง ที่ส่งข้อมูลพบว่า มีเด็กและสตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรงเข้ารับบริการในศูนย์พึ่งได้ จำนวน 20,572 ราย (เฉลี่ย 56 ราย/วัน) โดยเป็นเด็กถูกกระทำ จำนวน 9,703 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 47.17 และเป็นสตรีที่ถูกกระทำ ความรุนแรง 10,869 ราย คิดเป็นร้อยละ 52.83 ของจำนวนผู้เข้ารับบริการ ที่ศูนย์พึ่งได้ทั้งหมด

ตารางที่ 2 จำนวนผู้มารับบริการในศูนย์พึ่งได้ จำแนกตามสถานะเด็กและสตรี

ปี	จำนวนโรงพยาบาล	จำนวนเด็กที่กระทำ ความรุนแรง (ราย)	จำนวนสตรีที่กระทำ ความรุนแรง (ราย)	จำนวนเด็กและสตรี (ราย)	เฉลี่ยการถูกทำร้าย
2550	250	9,598	9,469	19,067	52 ราย/วัน
2551	582	13,036	13,595	26,631	73 ราย/วัน
2552	617	12,359	11,140	23,499	64 ราย/วัน
2553	750	13,190	12,554	25,744	70 ราย/วัน
2554	578	11,491	11,074	22,565	62 ราย/วัน
2555	507	9,703	10,869	20,572	56 ราย/วัน

ที่มา : สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

การจำแนกตามประเภทของการกระทำ ความรุนแรงในเด็ก ในช่วงปี 2550-2555 พบว่า เด็กจะถูกกระทำ ความรุนแรงทางเพศมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การกระทำ ความรุนแรงทางกาย จิตใจ การละเลยทอดทิ้ง และการล่อลวง/บังคับแสวงหาผลประโยชน์ ตามลำดับ ส่วนผู้ที่กระทำ ความรุนแรงต่อเด็กมากที่สุด คือ แฟน และ เพื่อน ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ประเภทของการกระทำ ความรุนแรงในเด็ก

ประเภท	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
ร่างกาย	2,666	3,074	2,738	2,985	2,413	2,048
เพศ	6,020	9,175	8,140	9,374	8,518	6,863
จิตใจ	607	364	1,090	666	262	334
ถูกทอดทิ้ง	182	167	174	319	201	328
การล่อลวงบังคับแสวงหาผลประโยชน์	-	141	168	272	97	130

ที่มา : สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อพิจารณาประเภทของการกระทำความรุนแรงในสตรี พบว่าสตรีจะถูกระทำความรุนแรงมากที่สุดคือ ทางกาย รองลงมาทางเพศ และทางจิตใจ การละเลยทอดทิ้ง และการล่วงละเมิด/บังคับแสวงหาประโยชน์ ตามลำดับ และหากพิจารณาผู้ที่กระทำความรุนแรงต่อสตรีมากที่สุด ได้แก่ คู่สมรส รองลงมา คือ แฟน

ตารางที่ 4 ประเภทของการกระทำความรุนแรงในสตรี

ประเภท	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555
ร่างกาย	5,723	9,028	8,425	9,453	8,716	8,654
เพศ	1,373	2,363	1,925	2,224	1,729	1,549
จิตใจ	394	600	396	666	495	480
ถูกทอดทิ้ง	109	287	46	246	96	112
การล่วงละเมิด/บังคับแสวงหาผลประโยชน์	-	79	57	75	38	74

ที่มา: สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ทั้งนี้ จากรายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยดังกล่าว พบว่า ผู้ที่กระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีส่วนใหญ่เป็นคนรู้จัก บุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว และพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว คือ สัมพันธภาพในครอบครัว และการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้ขาดสติสัมปชัญญะและเกิดการทำร้าย เช่น สามีทุบตี ภรรยาและบุตร หรือการใช้วาจารุนแรง นอกจากนี้ปัญหาการพนัน ปัญหานี้สินจนก่อให้เกิดความเครียด และไม่มีแนวทางในการแก้ไข ปัญหาจึงเกิดการกระทำความรุนแรง และปัจจัยเกี่ยวกับสื่อที่สะท้อนเร้าอารมณ์ให้เกิดการกระทำความรุนแรง เช่น สื่อลามก ทั้งนี้ทุกปัจจัยล้วนเป็นสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งต่อการกระทำความรุนแรงในครอบครัวแทบทั้งสิ้น

การดูแลผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงที่มีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการให้บริการปรึกษาจากองค์กรอิสระหรือมูลนิธิ โดยที่หน่วยงานราชการ เช่น โรงพยาบาลจะให้บริการที่ศูนย์พึ่งได้ โดยมีพยาบาลประจำศูนย์เป็นผู้ให้บริการปรึกษา ซึ่งเน้นให้บริการผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ และการช่วยเหลือผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น เกือบทุกสถานบริการจะเน้นเรื่องการดูแลให้ความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ถูกระทำความรุนแรง ให้กลับสู่ภาวะปกติ จากนั้นจึงมาใช้หลักการปรับความเชื่อและทัศนคติของผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงใหม่ โดยเน้นความเท่าเทียมระหว่างเพศ เสริมสร้างความเชื่อมั่นในการเผชิญปัญหาและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ทางเลือกและโอกาสในการตัดสินใจ ให้กำลังใจและช่วยแนะนำแหล่งช่วยเหลือ ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ซึ่งถือเป็นหลักการที่ดี ในทางตรงข้ามการบำบัดหรือการให้การช่วยเหลือผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว พบว่า รูปแบบการช่วยเหลือผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้นยังมีค่อนข้างน้อย มีเพียงการให้บริการทางโทรศัพท์และการบำบัดสำหรับผู้กระทำความรุนแรงที่กระทำผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เป็นส่วนใหญ่

การพัฒนาครอบครัวอบอุ่น : ทางออกที่ต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ปัจจุบันสถาบันครอบครัวต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และกระแสวัฒนธรรม รวมถึงต้องเผชิญกับปัญหาสังคมที่รุนแรงซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงและสร้างให้ครอบครัวเข้มแข็งสามารถกลับมาทำบทบาทหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ จึงเป็นความท้าทาย และสังคมควรปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งให้สื่อมวลชนช่วยรณรงค์การป้องกันปัญหาเหล่านี้ด้วย โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

■ **พัฒนาศักยภาพครอบครัวเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย**
 ด้วยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว อบรมเลี้ยงดูลูกผู้ชายและลูกผู้หญิงให้ได้รับความเสมอภาค สร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศให้เกิดขึ้น สมาชิกแต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนให้เหมาะสม ฟันฟูวัฒนธรรมที่ดีงามของครอบครัวไทย อาทิ ความเอื้ออาทรและความเป็นเครือญาติมาไว้ในวิถีชีวิต ควบคู่การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ครอบครัวรู้จักใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง

- **ส่งเสริมองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาครอบครัว** องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากที่สุด จึงสามารถเฝ้าระวังและร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเข้าใจและทั่วถึง โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวชุมชน
- **ส่งเสริมสื่อให้มีบทบาทในเชิงสร้างสรรค์** นำเสนอตัวอย่างหรือส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดี เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เป็นพลังสำคัญในการสร้างค่านิยมที่ดี การฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงาม และกำกับดูแลสื่อทุกชนิดมิให้เสนอสื่อที่มีลักษณะส่งเสริมความรุนแรง ที่จะส่งกระทบโดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชน

บทสรุป

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวทั้งทางสุขภาพกาย สุขภาพจิต การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวควรใช้วิธีการที่หลากหลายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดของสังคมได้ทำหน้าที่กล่อมเกลาลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง สร้างความรักความผูกพันและความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในครอบครัว รวมถึงสังคมต้องมีความตระหนักในความสำคัญของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และร่วมมือร่วมใจเฝ้าระวัง ช่วยเหลือ และระงับเหตุความรุนแรงในครอบครัว ในชุมชนของตนเอง รวมถึงให้สื่อมวลชนช่วยรณรงค์การป้องกันปัญหาเหล่านี้ด้วย ครอบครัวที่มีความอบอุ่น มั่นคง แข็งแรง จะเป็นเหมือนภูมิคุ้มกันที่สำคัญ ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สมาชิกครอบครัวก็จะสามารถปรับตัวและอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี และเป็นฐานของการพัฒนาสำคัญสู่ความมั่นคงของชุมชนและประเทศชาติต่อไป ■

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รายงานข้อมูลสถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว ประจำปี 2555 สำหรับการรายงานตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550
- (ร่าง) นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัวพ.ศ. 2557 – 2564
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่งปี 2557. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม 2557
- รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 กันยายน 2556
- สำนักบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สถิติผู้มารับบริการในศูนย์พึ่งได้ ในปี 2547-2554
- อังคณา ช่วยคำฐ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความรุนแรงในครอบครัว: สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการช่วยเหลือ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://164.115.22.25/ojs22index.php/tui/article/download/220/214> สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2557

การพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ

อานันท์ชนก สกนธวัฒน์*

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจะสามารถบรรลุผลได้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ทุนมนุษย์ (Human capital) ถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพความรู้ความสามารถ และสุขภาพอนามัยที่ดี จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยสนับสนุนให้ประเทศสามารถพัฒนาได้บนพื้นฐานของเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและเติบโตได้อย่างยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับทุนมนุษย์ในเชิงเศรษฐศาสตร์มีการศึกษามานาน โดยแนวคิดที่สำคัญในระยะเริ่มแรก ได้แก่ แนวคิดของ Theodore W. Schultz (1961) ได้ให้ความหมายคำว่าทุนมนุษย์ว่า หมายถึงความสามารถหลายๆ อย่างที่อยู่ในตัวคน ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate) หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้และการศึกษา และแนวคิดที่สำคัญในระยะต่อมาได้แก่ แนวคิดของ Gary Becker (1964) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าทุนมนุษย์เปรียบเสมือนเจ้าของปัจจัยแรงงาน หรือเครื่องมือทางการผลิตอย่างหนึ่ง (Physical means of production) โดยมุ่งเน้นการลงทุนไปที่การเพิ่มขีดความสามารถและทักษะในการทำงานของบุคลากร โดยเชื่อว่าจะไม่เพียงแต่การศึกษาเท่านั้นที่มีผลต่อความสามารถของคน แต่ยังรวมถึงการฝึกอบรมในที่ทำงานและประสบการณ์ในการทำงาน นอกจากนี้ McCleery (2000) ได้นำเรื่องของสุขภาพมาร่วมพิจารณาด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของการเพิ่มคุณภาพของทุนมนุษย์จะต้องอาศัยการดูแลสุขภาพที่ดีด้วย

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว **นิยามทุนมนุษย์** หมายถึง ทรัพยากรที่คงอยู่ในมนุษย์ตลอดไป ซึ่งได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และประสบการณ์ของมนุษย์ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในอนาคต โดยทุนมนุษย์มีลักษณะเหมือนสินค้านำทุน นั่นคือ มีต้นทุนค่าใช้จ่ายและ

ก่อให้เกิดผลได้ในรูปกำไรได้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการเพิ่มคุณค่าหรือการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ให้เพิ่มขึ้นเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การลงทุนในทุนมนุษย์ที่สำคัญได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษา การฝึกอบรม สุขภาพอนามัย และการย้ายถิ่น ทั้งนี้ การลงทุนทางการศึกษาถือว่าเป็นการลงทุนในทุนมนุษย์ที่ถือว่ามีความคุ้มค่าที่สุดประการหนึ่งเพื่อช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถ และเพิ่มพูนพัฒนาทักษะ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้แก่ระบบเศรษฐกิจ โดยเป็นการเพิ่มคุณค่าและศักยภาพของทุนมนุษย์ทั้งในด้านประสิทธิภาพส่วนบุคคล และสามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ โดยประโยชน์หรือผลตอบแทนที่รับกลับมานั้นอาจจะเพิ่มขึ้นทั้งในด้านปริมาณวัดจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น และคุณภาพที่อยู่ในรูปของประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนในรูปของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยวัดจากผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product: GDP)

การพัฒนาทุนมนุษย์กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมานักเศรษฐศาสตร์ได้มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยพยายามศึกษาค้นคว้าและอธิบายผ่านทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับรายได้ของประเทศต่างๆ และอธิบายถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีในช่วงแรกที่สำคัญที่แพร่หลายมาหลายทศวรรษและก็ยังคงใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบนีโอคลาสสิก ที่ถูกพัฒนาขึ้นในปี 1956 โดย Robert Solow ซึ่งอาศัยการอธิบายผ่านแบบจำลองการเจริญเติบโตจากปัจจัยภายนอก (Exogenous growth model) หรือรู้จักในชื่อแบบจำลองการเจริญเติบโตของ Solow (Solow growth model) แบบจำลองการเติบโตของ Solow มีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า การเปลี่ยนแปลงผลตอบแทนของปัจจัยทุนเป็นแบบลดน้อยถอยลง (Diminishing return to capital) กล่าวคือปัจจัยทุนเมื่อถูกใช้ไปในระดับหนึ่งจะค่อยๆ ลดประสิทธิภาพและให้ผลผลิตน้อยลง ดังนั้นแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้อาศัยการเพิ่มปัจจัยการผลิต แต่มาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Technological progress) ซึ่งกำหนดมาจากภายนอกแบบจำลอง อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยข้อจำกัดดังกล่าวไม่สามารถสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง และไม่สามารถอธิบายได้ว่าความก้าวหน้าทาง

*นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนเศรษฐกิจมหภาค

เทคโนโลยีมีสาเหตุมาจากอะไรหรือปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จากข้อจำกัดของแบบจำลอง Neoclassical growth model ดังกล่าว ทำให้ในช่วงกลางทศวรรษที่ 80 มีความพยายามที่จะพัฒนางานวิจัยและแบบจำลองเกี่ยวกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้มีความสมบูรณ์และสะท้อนความเป็นจริงได้มากขึ้น โดยมีการพัฒนาแบบจำลองบนแนวคิดทฤษฎีใหม่ (New growth theory) หรือทฤษฎีการเจริญเติบโตที่กำหนดจากปัจจัยภายใน (Endogenous growth theory) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาวเกิดจากการกำหนดและการตัดสินใจของแต่ละบุคคลภายในระบบเศรษฐกิจ ไม่ได้มาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ถูกกำหนดมาจากภายนอก

แบบจำลอง Endogenous growth model กำหนดให้ทุนมนุษย์ (Human capital) เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ช่วยในการสนับสนุนการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของผลตอบแทนจากการลงทุนในทุนมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ การศึกษาและการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะที่ทำให้มนุษย์มีความรู้ความสามารถที่จะค้นคว้าวิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีใหม่ขึ้นตลอดเวลาที่ ส่งผลให้เมื่อใช้ปัจจัยทุนเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ผลตอบแทนของปัจจัยทุนรวมจะเป็นไปอย่างคงที่ (Constant return to capital) โดยหลักการที่สำคัญของ Endogenous growth model ในการอธิบายความสัมพันธ์ของแหล่งที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการสะสมทุนมนุษย์สามารถแยกได้เป็น 2 หลักการ ได้แก่ ประการแรก การเจริญเติบโตที่กำหนดจากปัจจัยภายในโดยบทบาทการสะสมของทุนกายภาพและทุนมนุษย์ โดยเริ่มจากงานของ Uzawa (1965) และพัฒนาต่อมาในภายหลังโดย Lucas (1988) โดยเน้นการลงทุนทางด้านทุนมนุษย์มากขึ้น อาทิ การเพิ่มการศึกษา การอบรมแรงงานให้มีความชำนาญเพื่อก่อให้เกิดผลิตภาพทางการผลิตมากขึ้น งานวิจัยตามหลักการนี้ อาทิ Rebelo (1991) หรือ Caballe และ Santos (1993) ประการที่สอง การเจริญเติบโตที่กำหนดจากปัจจัยภายในเน้นความสำคัญของนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการค้นคว้าทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยการสนับสนุนการลงทุนด้านงานวิจัยและพัฒนา อาทิ Romer (1990) ซึ่งถือเป็นงานหลักของแนวคิดนี้ซึ่งอธิบายการเจริญเติบโตเป็นผลของการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่มีทุนมนุษย์เป็นปัจจัยสำหรับการศึกษาและพัฒนา นอกจากนี้ แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎี Endogenous ยังเน้นให้เห็นความสำคัญของเศรษฐกิจที่ใช้ทุนมนุษย์บนฐานความรู้ที่เกิด

จากการส่งผ่านความรู้ต่อ (Spillover effects) และมีมากพอที่จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวได้

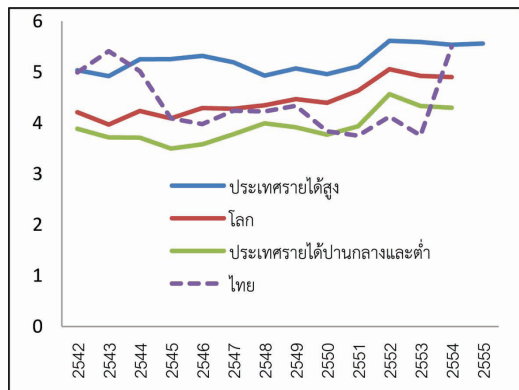
กล่าวโดยสรุป แนวคิดของทฤษฎีนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายเพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวมีความจำเป็นจะต้องอาศัยการสะสมทุนมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนด้านการศึกษา การลงทุนในด้านงานวิจัยและพัฒนา รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีต่อไป นอกจากนี้ การเพิ่มทุนมนุษย์ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการลงทุนด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น อาทิ ทุนทางกายภาพ (Physical capital) ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ช่วยอธิบายให้เห็นว่าการเจริญเติบโตของประเทศที่ต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการสะสมทุนมนุษย์ที่แตกต่างกัน และส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงมีความจำเป็นจะต้องอาศัยการพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งการลงทุนทางการศึกษาและการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว

ผลการศึกษาในเชิงประจักษ์ก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทุนมนุษย์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน จากงานศึกษาของ Schultz (1961) พบว่าระดับการลงทุนในการศึกษามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลจากการศึกษาของแบบจำลองในระยะต่อมาส่วนใหญ่ยังคงแสดงให้เห็นว่าการลงทุนในทุนมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อาทิ งานของ Barro (1991), Benhabib and Spiegel (1994) และ Barro, Mankiw and Sala-i-Martin (1995) นอกจากนี้ โดย UNDP (1999) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและดัชนีการศึกษา (Education index) ของประเทศต่างๆ ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดยผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในการอธิบายมากกว่าระดับประถมศึกษา โดยให้เหตุผลว่าเนื่องจากประเทศที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถบรรลุเป้าหมายการศึกษาในระดับประถมศึกษาอย่างทั่วถึงแล้ว ดังนั้นในการศึกษาของประเทศต่างๆ ต่อไปในอนาคตควรจะใช้ตัวแปรการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญ นอกจากนี้ Barro and Lee (2010) ชี้ให้เห็นว่าการจบการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นสะท้อนถึงคุณภาพแรงงานที่มากขึ้นด้วย

ในขณะเดียวกัน ข้อมูลทางสถิติของหลายประเทศชี้ให้เห็นว่าประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงโดยส่วนใหญ่จะมีการลงทุนใช้จ่ายสำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ในสัดส่วนที่สูงกว่าประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำกว่า โดยพบว่าประเทศพัฒนาแล้วหรือประเทศที่มีรายได้สูง (High Income Countries) มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญต่อการศึกษามากกว่าประเทศที่มีระดับการพัฒนาหรือรายได้ที่ต่ำกว่า (Low and Middle Income Countries) สะท้อนจากสัดส่วนรายจ่ายทางการศึกษาต่อ GDP ในปี 2555 โดยพบว่ากลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงจะมีรายจ่ายทางการศึกษาโดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 5.5 ต่อ GDP ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลกที่อยู่ประมาณร้อยละ 4.4 และในกลุ่มประเทศที่มีรายได้

ปานกลางและต่ำจะมีรายจ่ายในการศึกษาโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ที่ประมาณร้อยละ 4.0 ซึ่งต่ำกว่าประเทศที่มีรายได้สูงและค่าเฉลี่ยของโลกค่อนข้างชัดเจน

รูป 1.1 สัดส่วนรายจ่ายทางการศึกษาต่อ GDP แบ่งตามระดับรายได้ เฉลี่ยปี 2542 - 2555

ที่มา: World Development Indicators, 2013, World Bank

ทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในประเทศไทย

การพัฒนาทุนมนุษย์ถือเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศไทยมาเป็นระยะเวลานาน นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) ซึ่งได้บรรจุแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ในช่วงดังกล่าวปรากฏออกมาในรูปแบบของการพัฒนากำลังคน เนื่องจากมีการให้ความสำคัญกับเรื่องของคนในวัยทำงาน ในฐานะแรงงาน จนกระทั่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลโดยปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการขยายตัวของเศรษฐกิจเป็นหลัก มาเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ในระยะต่อมา แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และ ฉบับที่ 10 (2550 - 2554) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

และความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน

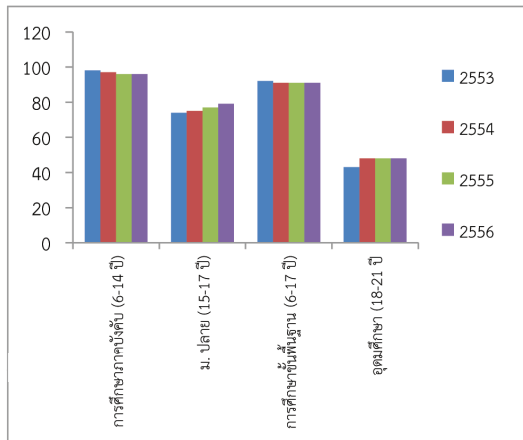
การพัฒนาประเทศในปัจจุบันภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ที่มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่ประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพันธกิจหลักในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์ที่สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ คือ “เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรม เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งถือเป็นพันธกิจที่สำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายคนไทยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะดีขึ้น มีคุณธรรม จริยธรรม และสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น

จากแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ได้กล่าวไปข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการลงทุนในทุนมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนา ด้านการศึกษา ภาครัฐได้มีความพยายามส่งเสริมและปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน มีการออกพระราชบัญญัติ การศึกษามาแล้วจำนวน 7 ฉบับ ฉบับแรกเป็นพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 และฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 นอกจากนี้ ยังได้มีการออกแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 9 ฉบับ ฉบับแรก เมื่อปี 2504 - 2509 และฉบับปัจจุบันคือ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 - 2559) เป็นแผนระยะยาว 15 ปี จากการศึกษาพบว่าพระราชบัญญัติและแผนพัฒนาการศึกษาทุกฉบับต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการ ศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบัน สำหรับระดับอุดมศึกษา มีการจัดทำกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (2551 - 2565) โดยมีเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่ 2 ในปี 2565 ว่า “การศึกษาไทยจะต้องสามารถยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต พัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้ และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย”

เมื่อพิจารณาผลการพัฒนาทางด้านการศึกษา จากข้อมูลรายงาน สถิติและตัวชี้วัดทางการศึกษาของประชากรไทย ซึ่งรวบรวมและเผยแพร่โดยสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา แสดงให้เห็นว่าในปี 2556 อัตราการเข้าเรียนของไทยในระดับประถมศึกษาเฉลี่ยอยู่ที่ระดับร้อยละ 99 ซึ่งนับว่าอยู่ในระดับใกล้เคียงบรรลุเป้าหมายการประถมศึกษาอย่างทั่วถึง (Universal primary education) และอัตราการเข้าเรียนโดยเฉลี่ยของการศึกษาระดับชั้น (6 - 14 ปี) อยู่ที่ร้อยละ 96 แต่พบว่าในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นกลับ มีสัดส่วนน้อยลง โดยในระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษามีอัตราการเข้าเรียนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 77 และ 48 ตามลำดับ ทั้งนี้ ปัจจุบันภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 ได้กำหนดให้ขยายระยะเวลาการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้นจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และการศึกษา

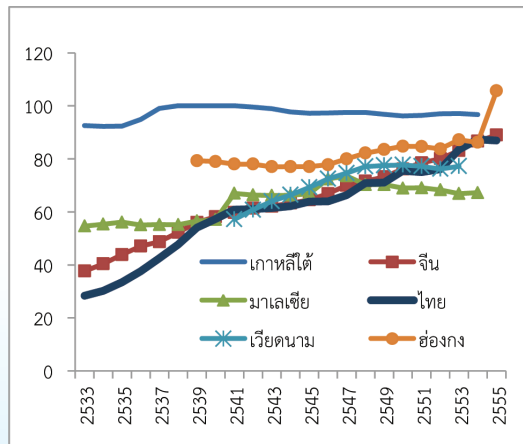
ชั้นพื้นฐานเป็น 12 ปี โดยเมื่อพิจารณาจากข้อมูลอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษา (Secondary enrollment rate) พบว่าแม้ประเทศไทยจะมีอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะกว่า 20 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2554 มีสัดส่วนร้อยละ 79 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 28 ในปี 2533 อย่างไรก็ตาม ยังมีสัดส่วนอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับหลายประเทศ อาทิ เกาหลี ฮังการี ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 97 และ 80 เป็นต้น

รูป 1.2 อัตราการเข้าเรียนของประเทศไทย (%)

ที่มา: สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา

รูป 1.3 อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาในประเทศต่างๆ (%)

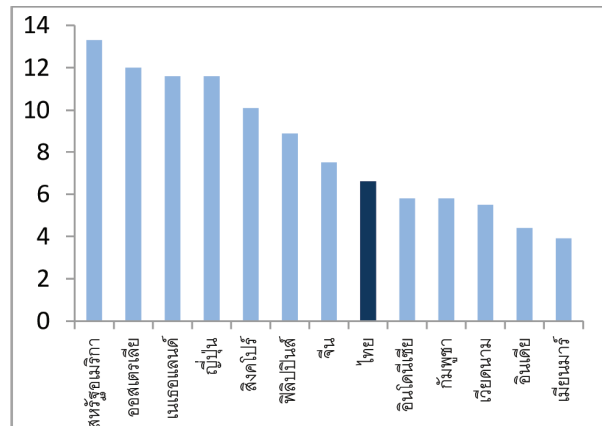
ที่มา: World Development Indicator, 2013, World Bank

นอกจากนี้ ในการเปรียบเทียบปีการศึกษาเฉลี่ยระดับนานาชาติจากรายงาน Human Development Report 2012 โดย UNDP ซึ่งให้เห็นว่าประชากรไทยในวัยแรงงานอายุ 15 ปีขึ้นไป มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพียง 6.6 ปี ในขณะที่ประเทศในภูมิภาคอาเซียนอื่นๆ

เช่น มาเลเซีย มีจำนวนปีการศึกษาของประชากรวัยแรงงานเฉลี่ย 9.5 ปี สูงเทียบเท่ากับกลุ่มประเทศ OECD ซึ่งมีปีการศึกษาเฉลี่ย 9-13 ปี นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีระดับต่ำกว่าฟิลิปปินส์และจีนซึ่งมีระดับปีการศึกษาเฉลี่ย 8.9 และ 7.5 ปี ตามลำดับ

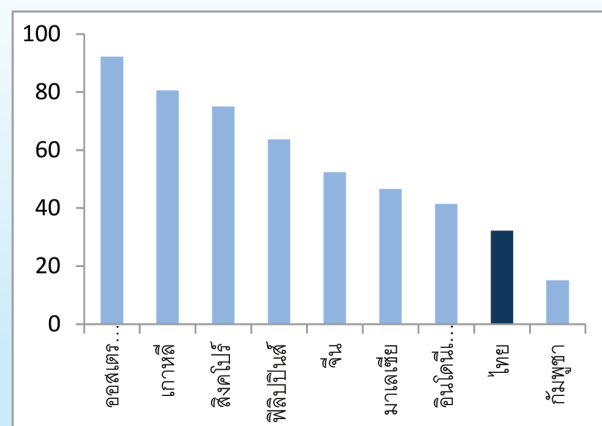
เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า แม้ว่าแนวโน้มปีการศึกษาเฉลี่ยโดยรวมของประชากรไทยมีแนวโน้มดีขึ้น หากดูเฉพาะประชากรในวัยแรงงานอายุ 15 - 59 ปี มีปีการศึกษาเฉลี่ย 9.1 ปี ในปี 2554 สูงขึ้นจาก 8.7 ปี ในปี 2549 แต่ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ระดับเฉลี่ย 10 ปี ในปี 2554 และเป้าหมายยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองที่จะเพิ่มขึ้นเป็น 12 ปี ภายในปี 2561 และยังคงต่ำกว่าในหลายประเทศ นอกจากนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานกลุ่มอายุ 25 ปีขึ้นไป โดย UNESCO Institute for Statistics (UIS) พบว่าประเทศไทยมีประชากรวัยแรงงานอายุ 25 ปีขึ้นไป สำเร็จการศึกษาอย่างต่ำในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพียงร้อยละ 32.2 และ 22.4 ตามลำดับ ซึ่งนับว่ายังอยู่เป็นสัดส่วนที่ต่ำกว่าอีกหลายประเทศในภูมิภาคเดียวกัน

รูป 1.4 ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากร ปี 2554

ที่มา: Human Development Report, 2013, UNDP

รูป 1.5 สัดส่วนประชากรวัยแรงงานอายุ 25 ปีขึ้นไป ที่สำเร็จการศึกษาอย่างต่ำระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (%)

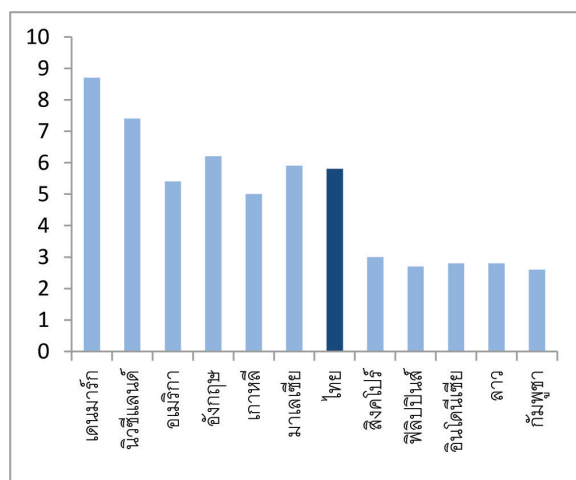
ที่มา: Global Education Digest, 2011, USI

จะเห็นได้ว่าแม้ภาพรวมการศึกษาของไทยจะดีขึ้นในแง่ปริมาณทั้งปีการศึกษาเฉลี่ยและอัตราการเข้าเรียนที่สูงขึ้นต่อเนื่อง แต่ยังคงอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับหลายประเทศในภูมิภาค และยังมีสัดส่วนของประชากรที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาอยู่ในระดับต่ำมาก เมื่อพิจารณาถึงคุณภาพของการศึกษาพบว่าคุณภาพการศึกษาของไทยยังคงจัดว่าอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับอีกหลายประเทศในภูมิภาค จากการประเมินคุณภาพการศึกษาของทุกประเทศทั่วโลก 148 ประเทศ ในรายงาน Global competitiveness book 2012 โดย World Economic Forum (WEF) พบว่า ประเทศไทยถูกจัดอันดับคุณภาพของระบบการศึกษาโดยรวม (Quality of the educational system) อยู่อันดับที่ 78 ตามหลังสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย กัมพูชา และเวียดนาม ในขณะที่คุณภาพการศึกษาด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อยู่อันดับที่ 61 ตามหลังมาเลเซีย จีน อินโดนีเซีย และเวียดนาม และมีอันดับสัดส่วนการศึกษาต่อระดับประถมศึกษาอยู่อันดับที่ 97 ส่วนระดับมัธยมศึกษาอยู่อันดับที่ 92 จากจำนวน 148 ประเทศ นอกจากนี้ การประเมินผลการจัดการศึกษาขององค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation and Development: OECD) ภายใต้โครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA) จำนวน 65 ประเทศ ซึ่งจัดทำทุกๆ 3 ปี เพื่อวัดทักษะด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนในช่วงอายุ 15 ปี พบว่า ผลการประเมินนักเรียนไทยกลุ่มอายุ 15 ปี จัดอยู่ในกลุ่มต่ำกว่ามาตรฐานค่าเฉลี่ยของประเทศ OECD ในทุกวิชา และมีแนวโน้มการประเมินผลต่ำลงเมื่อเทียบกับการประเมินครั้งแรกในปี 2543 โดยพบว่านักเรียนไทยที่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับสูงมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น

ทั้งนี้ ในส่วนของการลงทุนทางด้านการศึกษาพบว่าประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทางด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก สะท้อนจากภาพรวมการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายที่อยู่ประมาณหนึ่งในห้าของงบประมาณโดยรวม ในปีงบประมาณ 2556 งบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลที่จัดสรรให้กับการศึกษา มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 20.6 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยมีสัดส่วนของงบประมาณด้านการศึกษาต่อ GDP อยู่ในระดับสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ

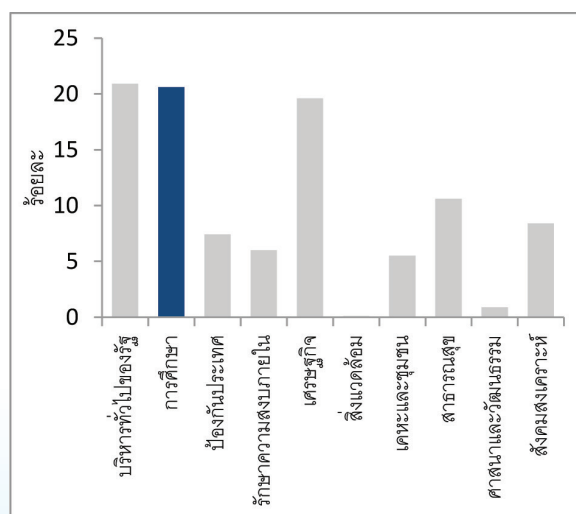
หลายประเทศในภูมิภาค อาทิ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย แต่ยังคงต่ำกว่าประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ

รูป 1.5 ร้อยละของงบประมาณทางการศึกษาต่อ GDP ปีงบประมาณ 2555 (%)

ที่มา: World Development Indicator, 2013, World Bank

รูป 1.6 ร้อยละของงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาล จำแนกตามลักษณะงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 (%)

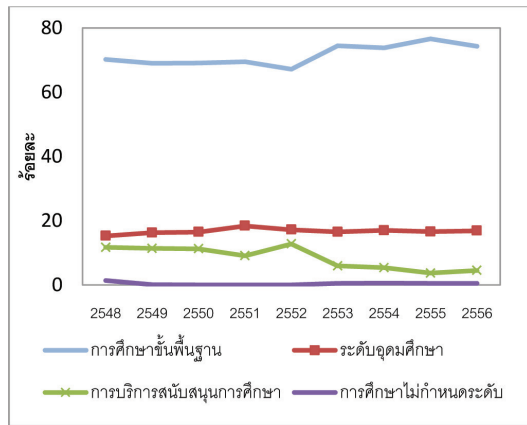

ที่มา: สำนักงานงบประมาณ

อย่างไรก็ดี การลงทุนทางด้านการศึกษาที่ผ่านมายังคงเน้นให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก ดังจะเห็นได้ว่างบประมาณทางด้านการศึกษาถูกจัดสรรให้กับการศึกษาในระดับนี้สูงมากกว่าระดับอุดมศึกษาค่อนข้างมาก โดยในช่วงก่อนที่จะมีการปรับโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ พบว่างบประมาณโดยเฉลี่ยตั้งแต่ปี 2535 - 2547 ถูกจัดสรรให้แก่การศึกษาในระดับก่อนประถมและประถมศึกษาประมาณร้อยละ 45 ของรายจ่ายด้านการศึกษาทั้งหมด แต่ภายหลังเพิ่มเป็นเฉลี่ยร้อยละ 70 - 75 ในช่วงปีงบประมาณ 2548-2556 ในขณะที่

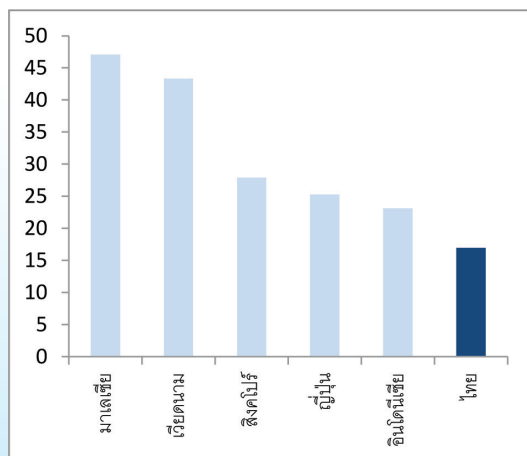
การให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษายังถือว่าต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากรายจ่ายภาครัฐทั้งหมดต่อนักเรียน 1 คน ในระดับอุดมศึกษา คิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ต่อหัว ในปี 2553 อยู่แค่เพียงร้อยละ 17.0 แม้ในปี 2554 จะเพิ่มขึ้นมาเป็นร้อยละ 21.3 แต่ก็ยังถือว่าต่ำกว่าอีกหลายๆ ประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ในขณะที่ประเทศมาเลเซีย และเวียดนาม มีสัดส่วนรายจ่ายภาครัฐทั้งหมดต่อนักเรียน 1 คน ในระดับอุดมศึกษาสูงประมาณร้อยละ 45 และ 43 ตามลำดับ

รูป 1.7 งบประมาณด้านการศึกษ
จำแนกตามระดับการศึกษา 2548 - 2556 (%)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

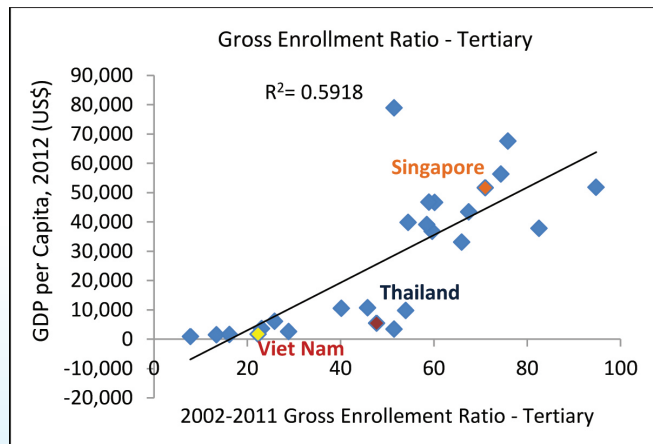
รูป 1.7 รายจ่ายภาครัฐต่อนักเรียน 1 คน
ในระดับอุดมศึกษาร้อยละต่อรายได้ต่อหัว
(%) ปี 2555

ที่มา: World Development Indicator, 2013, World Bank

การลงทุนในการศึกษาในช่วงที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะลงทุนในการศึกษาระดับพื้นฐานหรือประถมศึกษาเพื่อมุ่งเน้นให้ประชากรในประเทศอ่านออกเขียนได้ และผลตอบแทนของการลงทุนในการศึกษาระดับนี้ต่อสังคมมีค่าสูงสุด ดังนั้น นโยบายทางการศึกษาในอดีตจึงมุ่งเน้นการศึกษาในระดับเริ่มต้นเป็นสำคัญ แต่ในระยะต่อมา ผลตอบแทนจากการลงทุนในการศึกษาระดับสูงโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษากลับเริ่มมีค่าเพิ่มมากขึ้น และมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้มากกว่าการลงทุนในการศึกษาระดับพื้นฐาน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นอุดมศึกษาและรายได้ต่อหัวของประชากรต่อคนต่อปีซึ่งเป็นเครื่องชี้สะท้อนระดับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ จะเห็นว่า ประเทศส่วนใหญ่ที่มีระดับการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าร้อยละ 50 เป็นประเทศที่มีรายได้ต่อหัวอยู่ในระดับต่ำด้วย ในทางตรงกันข้าม ประเทศที่มีระดับการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาสูง ก็จะมีรายได้ต่อหัวที่อยู่ในระดับสูง เช่น ในประเทศสิงคโปร์มีระดับอัตราการเข้าเรียนต่ออยู่ที่ร้อยละ 71 และมีรายได้ต่อหัว \$ 51,709.45 ในขณะที่ประเทศไทยมีอัตราการเข้าเรียนต่ออยู่ที่ร้อยละ 47.7 มีระดับรายได้ต่อหัว \$ 5,479.76 และประเทศเวียดนามมีอัตราการเข้าเรียนต่ออยู่ที่ร้อยละ 22.3 และมีระดับรายได้ต่อหัวเพียง \$ 1,755.21 จะเห็นได้ว่า ระดับอัตราการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อรายได้ต่อหัวของประชากรในประเทศ นั่นคือโดยส่วนใหญ่ในประเทศที่มีระดับอัตราการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาสูงจะเป็นประเทศที่มีระดับรายได้ต่อหัวสูงด้วยเช่นเดียวกัน

รูป 1.8 อัตราส่วนการเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นอุดมศึกษา
เฉลี่ยในปี 2545 - 2554 และรายได้ต่อหัว (GDP per Capita)
ของประเทศต่างๆ

ที่มา: Human Development Report, 2012, UNDP

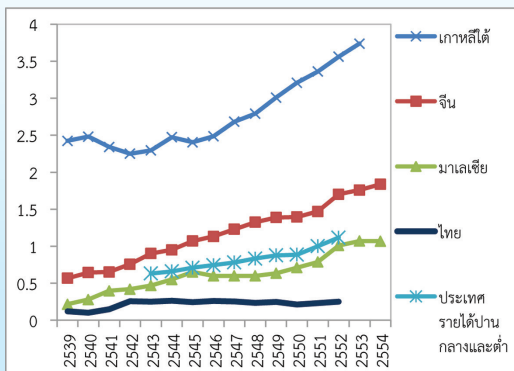
นอกจากการศึกษาจะมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการสะสมทุนมนุษย์และส่งผลกระทบต่อเจริญเติบโตและการพัฒนาประเทศแล้ว การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ถือว่ามีความสำคัญในการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของเศรษฐกิจภายในประเทศ เพราะการลงทุนใน R&D ถือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ เทคโนโลยีที่ดีขึ้น นวัตกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาและการแข่งขัน

ของทั้งระดับธุรกิจและระดับเศรษฐกิจโดยรวมในหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงให้ความสำคัญต่อ R&D ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพื่อ R&D

อย่างไรก็ดี การวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยนั้นยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคเดียวกัน โดยข้อมูลล่าสุดในปี 2552 สัดส่วนการลงทุนใน R&D ต่อ GDP ของไทยอยู่ที่เฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.25 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางและต่ำที่ร้อยละ 1.1 ต่อ GDP สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยให้ความสำคัญน้อยมากต่อการพัฒนาและสังสมองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยและพัฒนาเพื่อสนับสนุนให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

รูป 1.9 การลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา (% ต่อ GDP)

ที่มา: World Development Indicator, 2013, World Bank

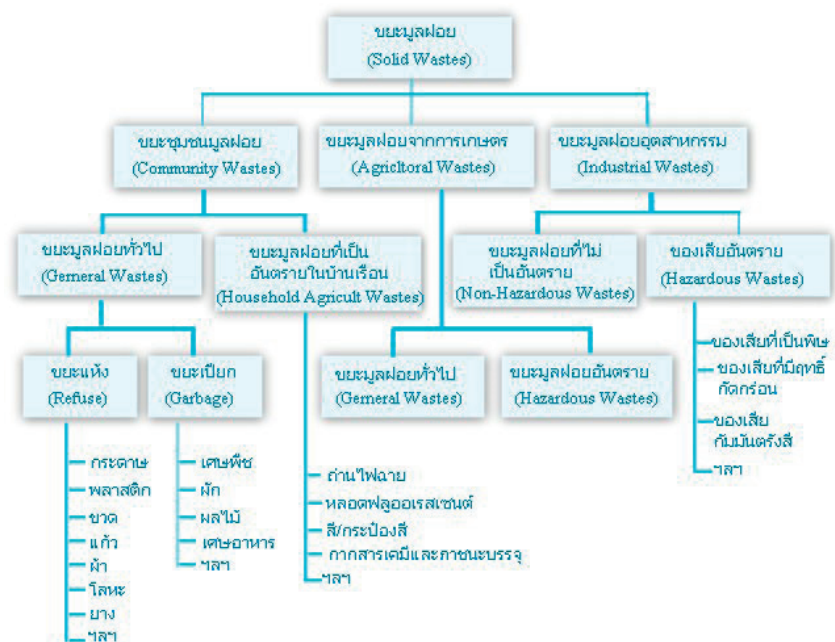
กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาข้อมูลภาพรวมเศรษฐกิจและทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศไทยโดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า การยกระดับรายได้ให้สามารถหลุดพ้นออกจากกับดักรายได้ปานกลางของประเทศไทย เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้โดยง่าย เนื่องจากต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์และนโยบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศซึ่งหลายๆ ประเทศที่กำลังพัฒนาได้ดำเนินการอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นให้ประเทศสามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ การพัฒนาด้านการศึกษา นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากสำหรับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีอัตราการขยายตัวของประชากรในระดับสูง เนื่องจากประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำเป็นจำนวนมากจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรส่งผลให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการพึ่งพาทรัพยากรต่างๆ ทั้งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือจากความได้เปรียบทางท้องถิ่น มีแนวโน้มที่จะค่อยๆ ลดบทบาทความสำคัญลงไป ดังนั้น แนวทางการพัฒนาที่จะทำให้ประเทศสามารถหลุดออกจากกับดักรายได้ปานกลางที่สำคัญในระยะต่อไปจึงจำเป็นต้องสนับสนุนให้เกิดการลงทุนเพื่อสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการพัฒนาทางด้านคุณภาพของการศึกษา และการให้ความสำคัญต่อการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา ซึ่งถือเป็นแนวทางที่จะสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ ทำให้ประชากรในประเทศได้มีการเสริมสร้างองค์ความรู้ มีความชำนาญทางเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มผลิตภาพการผลิตของประเทศให้สูงขึ้น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้ประเทศสามารถดำเนินขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มศักยภาพในระยะต่อไป ■

ขยะมูลฝอย... มลพิษที่กำลังวิกฤต

สุภาพร ว่องวัฒนศิริ*

“วิกฤตขยะมูลฝอย” เกิดจากปัญหาการจัดการขยะมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นเนื่องจากอัตราการผลิตขยะของประชากรมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี รวมถึงในระดับประเทศยังไม่มีกฎหมายและมาตรการที่ชัดเจนรองรับการลดปริมาณขยะ และการนำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายมาบังคับใช้ให้เหมาะสมตามต้นทุนที่แท้จริงในการจัดการขยะ นอกจากนี้ การจัดการในระดับท้องถิ่นยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการจัดการที่ถูกหลักสุขาภิบาล ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงอย่างมาก และยิ่งก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น เหตุไฟไหม้สถานที่ทิ้งขยะตำบลแพรวา อำเภอมือง จังหวัดสมุทรปราการ เหตุไฟไหม้บ่อขยะร้างของเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี และบ่อขยะในจังหวัดตาก สกลนคร และ สระแก้ว เป็นต้น

มารู้จักกับขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอย (Solid waste) คือ สิ่งต่างๆ ที่เราไม่ต้องการ ที่เป็นของแข็งหรืออ่อน มีความชื้น ได้แก่ เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ขวดพลาสติก ภาชนะกล่องใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมถึงวัตถุอื่นสิ่งใดที่เก็บกวาดได้จากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์

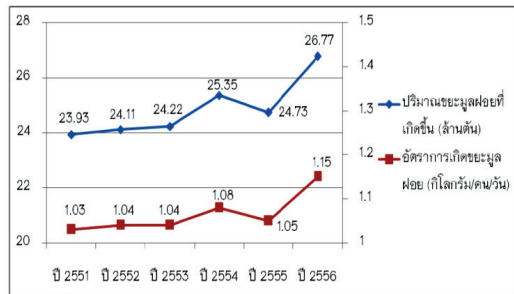
* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

สำนักงานแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หรือที่อื่น และรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชนหรือครวเรือน ยกเว้นวัสดุที่ไม่ใช้แล้วของโรงงาน ซึ่งมีลักษณะและคุณสมบัติที่กำหนดไว้ตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน ทั้งนี้ สามารถแบ่งตามแหล่งกำเนิดและประเภทขยะมูลฝอยจากกิจกรรมต่างๆ ได้ 3 แหล่ง คือ ภาคครัวเรือนและชุมชน ภาคเกษตร และภาคอุตสาหกรรม

สถานการณ์ขยะมูลฝอยในปัจจุบัน

ขยะมูลฝอยชุมชน จัดเป็นปัญหาสำคัญมากที่สุด เมื่อเทียบกับปัญหามลพิษด้านอื่นๆ โดยในปี 2556 มีปริมาณขยะชุมชนเพิ่มขึ้นเป็น 26.77 ล้านตัน หรือเฉลี่ย 73,354 ตันต่อวัน สำหรับปริมาณขยะที่เกิดขึ้นร้อยละ 54 เป็นขยะที่เกิด

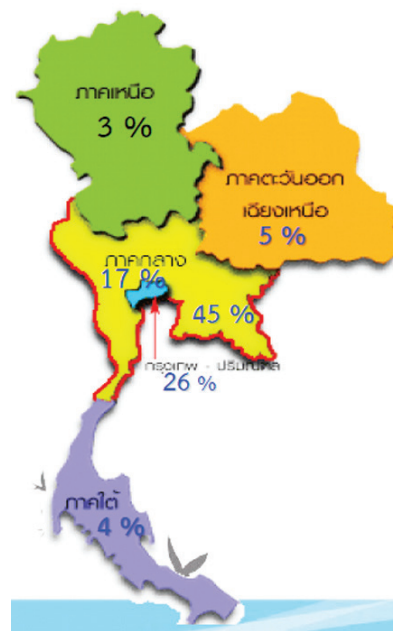
ขึ้นในเขตเมือง โดยอยู่ในเขตพรรค กทม. ร้อยละ 16 และเขตเทศบาลร้อยละ 38 ที่เหลืออยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ส่วนใหญ่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กทม. และภาคกลางจากแนวโน้มปริมาณขยะที่เพิ่มสูงขึ้น และยังไม่มีระบบการจัดการมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพปัญหา ส่งผลให้เกิดปริมาณขยะสะสมตกค้างเพิ่มสูงขึ้นถึง 19.9 ล้านตัน ในปี 2556 เทียบเท่าการนำตึกใบหยก 2 ที่มีความสูง 304 เมตรจำนวน 103 ตึกมาเรียงต่อกัน โดยจังหวัดที่มีวิกฤตปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยสูงสุด คือ สงขลา สมุทรปราการ และกาญจนบุรี ตามลำดับ (ตารางที่ 1) โดยพิจารณาจาก 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดแบบไม่ถูกต้อง 2) ปริมาณขยะมูลฝอยที่ไม่ได้รับการบริการเก็บขน 3) ปริมาณขยะมูลฝอยสะสมในสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง

ปริมาณของเสียอันตรายในปี 2556 มีจำนวน 2.65 ล้านตัน แบ่งเป็นของเสียอันตรายที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรม 2.04 ล้านตัน และภาคชุมชนและมูลฝอยติดเชื้อรวมกัน 0.61 ล้านตัน โดยภาคตะวันออก กทม. และปริมณฑล เป็นพื้นที่

ตารางที่ 1 จังหวัดที่มีวิกฤตปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยสูงสุด 20 อันดับ

ลำดับที่	จังหวัด	ลำดับที่	จังหวัด
1.	สงขลา	11.	ระนอง
2.	สมุทรปราการ	12.	นครพนม
3.	กาญจนบุรี	13.	ปัตตานี
4.	นครศรีธรรมราช	14.	ฉะเชิงเทรา
5.	สุราษฎร์ธานี	15.	ร้อยเอ็ด
6.	ราชบุรี	16.	ลพบุรี
7.	เพชรบุรี	17.	อ่างทอง
8.	แพร่	18.	ขอนแก่น
9.	ปราจีนบุรี	19.	บุรีรัมย์
10.	พระนครศรีอยุธยา	20.	ชุมพร

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2556

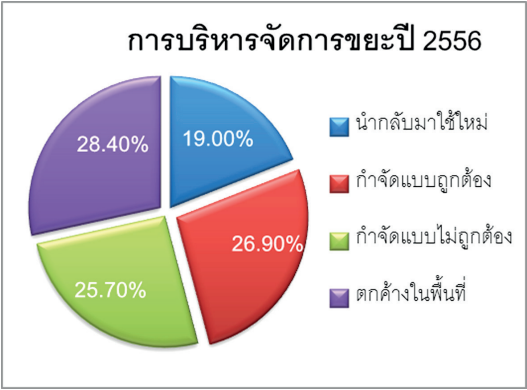

อิเล็กทรอนิกส์ และขยะติดเชื้อ เป็นของเสียที่เกิดขึ้นหรือใช้ในการตรวจวินิจฉัยทางการแพทย์และการรักษา ปัจจุบันยังไม่มีรวบรวมข้อมูลปริมาณมูลฝอยติดเชื้อจากสถานพยาบาลทุกประเภทและทุกขนาดตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ผ่านมา

จากปริมาณขยะมูลฝอยจำนวน 26.77 ล้านตัน ได้รับการให้บริการเก็บขนและนำไปกำจัด จำนวน 14.4 ล้านตัน โดยมีปริมาณขยะมูลฝอยที่กำจัดแบบถูกต้อง จำนวน 7.3 ล้านตัน (ร้อยละ 26.9) กำจัดแบบไม่ถูกต้อง 6.9 ล้านตัน (ร้อยละ 25.7) และยังมีมูลฝอยที่ไม่ได้รับการบริการเก็บขน

ที่มีของเสียอันตรายเกิดขึ้นมากที่สุด มีสัดส่วนรวมกันร้อยละ 71 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นทั้งหมดทั่วประเทศ โดยของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของโรงงานเป็นกากของเสียอันตราย ซึ่งปริมาณเกือบครึ่งหนึ่งอยู่ในภาคตะวันออก รองลงมาคือ กทม. และปริมณฑล และภาคกลางที่มีแหล่งอุตสาหกรรม ของเสียอันตรายจากชุมชน ร้อยละ 35 เป็นประเภทแบตเตอรี่ หลอดไฟ เป็นต้น ส่วนที่เหลือร้อยละ 65 เป็นซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและ

ทำให้ตกค้างในพื้นที่อยู่อีกประมาณ 7.5 ล้านตัน (ร้อยละ 28.4) **สถานที่กำจัดขยะ มูลฝอย** ทั้งประเทศจำนวน 2,490 แห่ง ทั้งที่เป็นของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชน พบว่า เป็นสถานที่ที่มีการกำจัดขยะมูลฝอยแบบถูกต้องตามหลักวิชาการเพียง 466 แห่ง ส่วนที่เหลือยังคงมีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยไม่แบบถูกต้อง เช่น การเทกองกลางแจ้ง และการเผาในที่โล่ง เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนอยู่ถึง 2,024 แห่ง นอกจากนี้ ภาครัฐได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยให้แก่ อบท. โดยมีระบบกำจัดขยะ มูลฝอยที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการที่ก่อสร้างแล้วเสร็จทั้งหมด 136 แห่ง แต่สามารถเดินระบบได้เพียง 117 แห่ง อีก 12 แห่งหยุดเดินระบบ เนื่องจากมูลฝอยเต็มพื้นที่หรือเกิดข้อร้องเรียน และอีก 7 แห่ง ไม่เคยเดินระบบเลยเนื่องจากท้องถิ่นขาดความพร้อมและเกิดการต่อต้านจากประชาชน

สำหรับปริมาณการใช้ประโยชน์จากขยะ มีจำนวน 5.1 ล้านตัน หรือร้อยละ 19 ของปริมาณขยะทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นการคัดแยกและนำกลับมาใช้ใช้เคลียขยะประเภท เศษแก้ว กระดาษ พลาสติก เหล็กและอลูมิเนียม **การจัดการของเสียอันตรายชุมชน** พบเพียงบาง อบท. เท่านั้นที่มีการคัดแยกของเสียอันตรายจากชุมชนและเก็บรวบรวมเพื่อเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล เช่น เทศบาลนครนครราชสีมา เทศบาลนครระยอง และเทศบาลนครลำปาง เป็นต้น และ**การจัดการขยะติดเชื้อ** ส่วนใหญ่ถูกกำจัดในเตาเผาของโรงพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุขขนาดใหญ่ทั้งของรัฐและเอกชน คิดเป็นร้อยละ 75 ของปริมาณมูลฝอยติดเชื้อทั้งหมด โดยโรงพยาบาลเผากำจัดเอง ด้วยเตาเผาของโรงพยาบาลอย่างน้อย 142 แห่ง หรือประมาณ 2,352 ตันต่อปี สำหรับ**ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม** ได้รับการจัดการประมาณ 1.5 ล้านตัน หรือร้อยละ 71.4 ของปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด โดยการจัดการที่มีสัดส่วนสูงสุดคือ การใช้ซ้ำ (ร้อยละ 37) การแปรรูปใช้เป็นพลังงานทดแทน (ร้อยละ 27) และแปรรูปใช้เป็นวัตถุดิบ (ร้อยละ 14) ของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมนั้น มีระบบการจัดการค่อนข้างครบวงจรแล้ว คือ มีการควบคุมที่แหล่งกำเนิดจนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย มีการส่งเสริมเทคนิควิธีการผลิตที่สะอาดเพื่อลดการเกิดของเสีย มีกฎระเบียบควบคุมการกักเก็บและขนส่ง มีสถานบริการรับกำจัดของเสียตามกฎหมาย รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์จากของเสีย

จัดการอย่างไรให้...ยั่งยืน

จากยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับ “การควบคุมและลดมลพิษ” เพื่อสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน โดยมุ่งลดปริมาณมลพิษทางอากาศ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะและน้ำเสีย

ตารางที่ 2 ระบบกำจัดขยะที่ได้รับการออกแบบและก่อสร้างอย่างถูกต้องหลักวิชาการ

ประเภทระบบกำจัดขยะ	สถานภาพการเดินระบบของสถานที่กำจัดขยะที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ (แห่ง)			
	เดินระบบ	หยุดเดินระบบ	ไม่เคยเดินระบบ	รวม
สถานที่ฝังกลบถูกหลักสุขาภิบาล	100	11	7	181
ระบบผสมผสาน	14	1	-	15
ระบบเตาเผา	3	-	-	3
รวม	117	12	7	361

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2556

หมายเหตุ: 1) สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่หยุดเดินระบบ 12 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เทศบาลเมืองกระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร เทศบาลเมืองนครนายก จ.นครนายก เทศบาลเมืองปทุมธานี จ.ปทุมธานี เทศบาลตำบลลูกแก จ.กาญจนบุรี เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม เทศบาลเมืองหนองคาย จ.หนองคาย เทศบาลเมืองสุรินทร์ จ.สุรินทร์ เทศบาลเมืองพนัสนิคม และองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จ.ชลบุรี เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี และเทศบาลเมืองทุ่งสง จ.สุราษฎร์ธานี

2) สถานที่กำจัดมูลฝอยที่ไม่เคยเดินระบบ 7 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองอ้อมน้อย จ.สมุทรสาคร เทศบาลเมืองคูคต จ.ปทุมธานี เทศบาลเมืองโพธาราม จ.ราชบุรี เทศบาลเมืองกาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี เทศบาลตำบลบ้านเชียง จ.อุดรธานี เทศบาลนครอุบลราชธานี จ.อุบลราชธานี และเทศบาลเมืองอะเชิงเทรา จ.อะเชิงเทรา

3) สถานที่กำจัดมูลฝอย 136 แห่ง อยู่ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 133 แห่ง และ กทม. 3 แห่ง

ชุมชน พัฒนาระบบการจัดการของเสียอันตราย ขยะ อิเล็กทรอนิกส์ และขยะติดเชื้อ ทั้งนี้ สศช. ได้ประมวลสถานการณ์การบริหารจัดการขยะของประเทศ พร้อมข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2557 และคณะกรรมการฯ ได้มีมติเห็นชอบตามที่ สศช. เสนอ ดังนี้

แนวคิดหลักการบริหารจัดการขยะในอนาคต

แนวทางการบริหารจัดการ...สู่ความสำเร็จ

- **การจัดการขยะเป็นวาระแห่งชาติ** โดยกำหนดให้การบริหารจัดการขยะเป็นวาระสำคัญของประเทศที่ต้องเร่งดำเนินการอย่างเร่งด่วน พร้อมจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศ ที่ครอบคลุมแนวทางและมาตรการจัดการขยะในทุกขั้นตอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพและความปลอดภัย จัดระบบการรีไซเคิลขยะและสนับสนุนการลงทุนเพื่อจัดการขยะอย่างครบวงจร ผลักดันมาตรการทางภาษีและค่าธรรมเนียม เสริมสร้างความรู้ และระเบียบวินัยแก่สังคม รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบ กฎหมาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผลต่อไป

- **ลดปริมาณขยะ (Demand Side Management - DSM)** ตั้งแต่ลดปริมาณการผลิตขยะ (Reduce) ทุกประเภท คัดแยกขยะฯ ตั้งแต่แหล่งกำเนิด เพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ซึ่งอาจจะใช้มาตรการทางกฎหมาย หรือมาตรการจูงใจ เพื่อให้เกิดการลดและคัดแยกขยะ

- **ส่งเสริมการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่** เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ โดยการจัดการระบบการรีไซเคิล เร่งผลักดันมาตรการทางภาษี และค่าธรรมเนียมการจัดการขยะ รวมทั้งมาตรการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เพื่อจูงใจให้ประชาชนและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เช่น ปรับโครงสร้างการเก็บภาษีสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เก็บค่าธรรมเนียม

การใช้สินค้าที่ก่อมลพิษสูง และดึงดูดให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดการขยะในเชิงพาณิชย์อย่างครบวงจร ตั้งแต่ธุรกิจต้นน้ำถึงธุรกิจปลายน้ำ เป็นต้น

- **เพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัดขยะ** โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลขยะมูลฝอยพื้นฟูระบบฝังกลบขยะเดิม ศึกษาความเป็นไปได้ในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมแทนที่ระบบฝังกลบในอนาคต ปรับปรุงบทลงโทษเกี่ยวกับการลักลอบทิ้งกากของเสียอันตรายให้รุนแรงขึ้น ผลักดันให้มีกฎระเบียบเกี่ยว

กับการเพิ่มความรับผิดชอบของผู้ประกอบการในการเรียกคืนและกำจัดกากผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของตนเอง (Extended Producer Responsibility : EPR) ตลอดจนเข้มงวดกับการตรวจสอบระบบการขนส่ง (Manifest system) และกำจัดขยะติดเชื้อจากโรงพยาบาล และสถานบริการสาธารณสุขขนาดเล็ก

- **สร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และการสร้างวินัยในโรงเรียน รวมทั้งสร้างเครือข่าย** เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะตั้งแต่ในระดับชุมชนถึงระดับประเทศ ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

- **ส่งเสริมและเชื่อมโยงบทบาทของจังหวัดในการจัดการขยะ** เพื่อการบูรณาการภารกิจของทุกกระทรวงในการบริหารจัดการขยะในระดับพื้นที่ โดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์จังหวัดและตัวชี้วัด (KPI) ของจังหวัด

จากหลักการสู่...การปฏิบัติ

การแก้ไขปัญหาจะประสบผลสำเร็จ ควรกำหนดให้การบริหารจัดการขยะเป็นวาระสำคัญของประเทศ โดยพิจารณาบรรจุเป็นนโยบาย

สำคัญของประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควรเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลต่อไป รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาดำเนินการ ดังนี้

ระยะสั้น เน้นการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วน อาทิ เร่งสำรวจสถานที่ทิ้งขยะทั่วประเทศ ให้มีการดำเนินการให้ถูกต้อง ติดตามตรวจสอบเผ่าระวัง และเพิ่มประสิทธิภาพระบบกำกับการขนส่ง (Manifest system) เพื่อมิให้มีการลักลอบทิ้งกากของเสียที่เป็นอันตราย การฟื้นฟูระบบฝังกลบขยะเดิม การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นต้น ทั้งนี้ทุกจังหวัดควรมีการจัดทำมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษในระยะเร่งด่วน

ระยะปานกลางและระยะยาว ให้นหน่วยงานระดับกระทรวงจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศ โดยครอบคลุมแนวทางและมาตรการจัดการขยะในทุกขั้นตอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพและมีความปลอดภัย จัดระบบการรีไซเคิลขยะและสนับสนุนการลงทุนเพื่อจัดการขยะอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ กระจายทุกภูมิภาค ผลักดันมาตรการทางภาษี และค่าธรรมเนียม เสริมสร้างความรู้ และระเบียบวินัยแก่สังคม รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผลต่อไป

จากหลักการและแนวทางข้างต้น จำเป็นต้องมีแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานแก้ไขปัญหามลพิษโดยรวมทั้งกำหนดเป้าหมายพื้นที่ในการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยกำหนดเป็น Road Map ใน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะเร่งด่วน ดำเนินการภายใน 6 เดือน โดยเร่งแก้ไขปัญหามลพิษจากการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกต้องและตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤต 6 จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม อุทัยธานี สมุทรปราการ สระบุรี ปทุมธานี และลพบุรี และนำร่องจัดรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมใน 4 จังหวัด 12 พื้นที่ของ อบท.

ระยะปานกลาง ดำเนินการภายใน 1 ปี ในการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมในพื้นที่ 20 จังหวัด เช่น จังหวัดกาญจนบุรี นครศรีธรรมราช เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี ราชบุรี ขอนแก่น ปราจีนบุรี ชลบุรี เป็นต้น

ระยะยาว ดำเนินการ 1 ปีขึ้นไป ในการจัดการขยะมูลฝอยให้ครอบคลุมทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช). **แนวทางการบริหารจัดการขยะของประเทศ**: เอกสารการประชุมเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ครั้งที่ 3/2557 เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2557. (เดือนพฤษภาคม 2557).
- กรมควบคุมมลพิษ (คพ.). **รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2556**: เอกสารประกอบการสัมมนา กรมควบคุมมลพิษ. แหล่งที่มา: <http://www.pcd.go.th/public/News/GetNewsThai.cfm?task=lt2014&id=17119> (เดือนกรกฎาคม 2557).
- **มาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษจากการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย**: เอกสารประกอบการประชุม กรมควบคุมมลพิษ. (เดือนกรกฎาคม 2557).
- **ความรู้ด้าน 3R.(ระบบออนไลน์)**. แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/info_serv/waste_3R.htm [เดือนกรกฎาคม 2557].
- เทศบาลนครทุ่งสง. **ปัญหาขยะมูลฝอย.(ระบบออนไลน์)**. แหล่งที่มา: http://www.tungsong.com/Environment/Garbage_n/garbage_01.html (เดือนกรกฎาคม 2557).

ความสุขมวลรวมประชาชาติ : บทเรียนจากภูฏาน

ปัสวันต์ พิษณุคำรอง¹

เมื่อกล่าวถึงดัชนีวัดความสุขของคน หลายคนคงเคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศภูฏาน ประเทศเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาสูง แวดล้อมด้วยประเทศมหาอำนาจอย่างจีนและอินเดีย แต่ประเทศเล็กๆ นี้ กลับมีแนวคิดที่ไม่เหมือนใคร และเป็นที่ถูกกล่าวขานไปทั่วโลก นั่นคือ การให้ความสำคัญกับ “ความสุข” ของคนมากกว่า ความร่ำรวยสะดวสบายด้านวัตถุ จนถึงกับใช้ “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” เป็นดัชนีวัดการพัฒนาประเทศ แทน “ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” ดังที่นานาประเทศใช้กัน เรื่องน่ารู้ฉบับนี้ จึงขอเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติของประเทศภูฏาน ดังนี้

ความสุขโดยรวมของประชาชน สำคัญกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ

แนวคิด ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) หมายถึง แนวทางการพัฒนาในหลากหลายมิติที่มุ่งสู่การร่วมกันสร้างสมดุลระหว่างความต้องการของสังคมในเรื่องความอยู่ดีมีสุขด้านวัตถุและด้านจิตวิญญาณ อารมณ์และวัฒนธรรม

ที่มาของแนวคิด GNH เกิดขึ้นจากกษัตริย์องค์ที่ 4 ของภูฏาน Druk Gyalpo ซึ่งได้ตรัสในปี 1972 ว่า “ความสุขโดยรวมของประชาชนสำคัญกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness

is more important than Gross National Product.) และทรงมีพระราชดำริว่า ควรใช้ GNH เป็นแนวทางในการวัดผลการพัฒนาประเทศ โดยหากเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาประเทศระยะ 5 ปีแล้ว ประชาชนไม่มีความสุขเพิ่มขึ้นจากช่วงเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ แสดงว่าแผนพัฒนาประเทศประสพกับความล้มเหลว

4 เสาหลักของ GNH

GNH ประกอบด้วยเสาหลัก 4 เสา ได้แก่

1) การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืนและเสมอภาค (Sustainable and Equitable Socio Economic Development) ซึ่งประกอบด้วย 3 โดเมน ได้แก่ มาตรฐานการครองชีพ (Living standards), การศึกษา (Education) และ สุขภาพ (Health)

2) การรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม (Preservation and Promotion of Culture) ประกอบด้วย 4 โดเมน ได้แก่

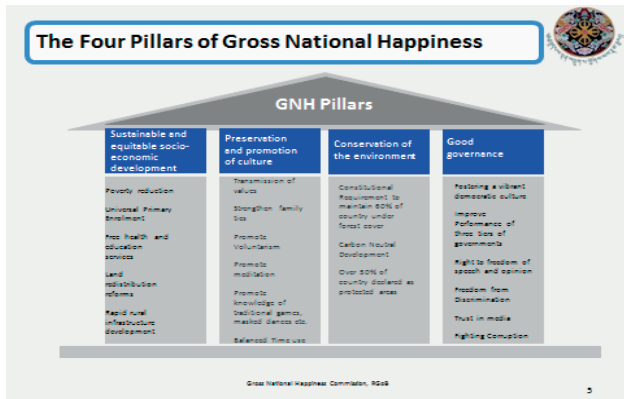

ความหลากหลายและภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม (Cultural diversity and resilience) ความเข้มแข็งของชุมชน (Community vitality) การใช้เวลา (Time use) และ ความอยู่ดีมีสุขทางจิตใจ (Psychological wellbeing)

3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Conservation of Environment) ประกอบด้วย 1 โดเมน ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิคุ้มกัน

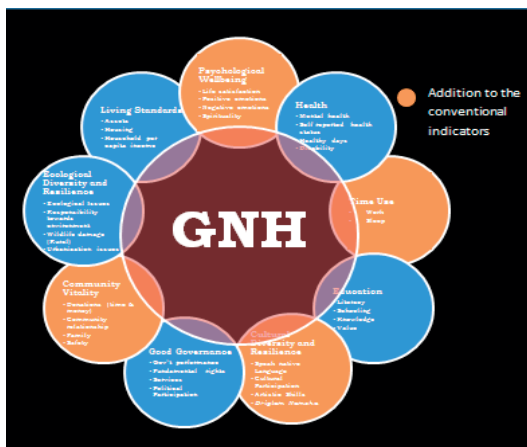
4) การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ประกอบด้วย 1 โดเมน ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance)

*นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดัชนีชี้วัดความสุขของภูฏาน

จาก 4 เสาหลักของ GNH ศูนย์ศึกษาภูฏาน (Centre for Bhutan Studies) ซึ่งหน้าที่เป็นหน่วยงานคลังสมองของภูฏาน ได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดทำตัวชี้วัด GNH ในปี 2008 โดยแบ่งออกเป็น 4 เสาหลัก 9 โดเมน 33 ตัวชี้วัด 124 ตัวแปร และให้น้ำหนักแต่ละตัวชี้วัดแตกต่างกัน โดยจะให้น้ำหนักน้อยแก่ตัวแปรที่ใช้ดุลยพินิจสูง และให้น้ำหนักมากแก่ตัวแปรที่เป็นข้อเท็จจริง แต่เมื่อนำน้ำหนักของตัวชี้วัดทั้งหมดในแต่ละโดเมนมาเฉลี่ยแล้ว น้ำหนักของแต่ละโดเมนทั้ง 9 โดเมนจะต้องมีค่าเท่ากัน

คนภูฏานส่วนใหญ่มีความสุขในระดับเล็กน้อย

GNH แบ่งระดับของความสุขออกเป็น แบ่งออกเป็น 4 ระดับ 1) ไม่มีความสุข (Unhappy) ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 2) มีความสุขเล็กน้อย (Narrowly Happy) ได้คะแนนร้อยละ 50 - 65 3) มีความสุขมาก (Extensively Happy) ได้คะแนนร้อยละ 66 - 76 และ 4) มีความสุขมากที่สุด (Deeply Happy) ได้คะแนนร้อยละ 77 ขึ้นไป โดยกำหนดเกณฑ์สำหรับคนที่มีความสุขจะต้องมีคะแนนร้อยละ 66 ขึ้นไป การกำหนดนโยบายเน้นที่การยกระดับความสุขของ Not-yet-happy people และ Unhappy People ซึ่งส่วนใหญ่ในชนบทจะเป็นผู้ที่มีความสนใจด้านการศึกษา มาตราฐานการดำรงชีวิต และสมดุลของการใช้เวลา ขณะที่ในเมืองจะเป็นผู้ที่ได้คะแนนต่ำในเรื่องที่ไม่ใช่ทางวัตถุ ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรม และสุขภาพทางจิตใจ

การสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลมีการสำรวจครั้งแรกในปี 2008 และการสำรวจครั้งล่าสุด (ครั้งที่ 2) ดำเนินการในปี 2010 มีการสัมภาษณ์ตัวแทนทุกพื้นที่จำนวน 7,142 คน จากรายงานล่าสุดปี 2012 พบว่า จำนวนประชากรที่อยู่ในระดับไม่มีความสุข มีจำนวนร้อยละ 10.4 ระดับมีความสุขเล็กน้อย มีจำนวนร้อยละ 48.7 ระดับมีความสุขมาก มีจำนวนร้อยละ 32.6 และระดับมีความสุขมากที่สุด มีจำนวนร้อยละ 8.3 และค่าดัชนี GNH มีค่าเท่ากับ 0.743 ซึ่งหมายถึงประชาชนสามารถบรรลุถึงโดเมนของ GNH เท่ากับร้อยละ 74.3

องค์ประกอบและการให้น้ำหนักของดัชนี GNH

Domain	Indicators	Weight	Domain	Indicators	Weight
Psychological wellbeing	Life satisfaction	33%	Time use	Work	50%
	Positive emotions	17%		Sleep	50%
	Negative emotions	17%		Political participation	40%
	Spirituality	33%		Services	40%
Health	Self-reported health	10%	Good governance	Government performance	10%
	Healthy days	30%		Fundamental rights	10%
	Disability	30%		Donation (time & money)	30%
	Mental health	30%		Safety	30%
Education	Literacy	30%	Community vitality	Community relationship	20%
	Schooling	30%		Family	20%
	Knowledge	20%		Wildlife damage	40%
	Value	20%		Urban issues	40%
Cultural diversity & resilience	Zorig chusum skills (Thirteen arts & crafts)	30%	Ecological diversity & resilience	Responsibility towards environment	10%
	Cultural participation	30%		Ecological issues	10%
	Speak native language	20%		Per capita income	33%
	Driglam Namzha (Etiquette)	20%		Assets	33%
			Living standard	Housing	33%

ที่มา : A Short Guide to Gross National Happiness Index โดย ศูนย์ศึกษาภูฏาน

สัดส่วนประชาชน แยกตามระดับความสุข ปี 2554

ระดับความสุข	ร้อยละของประชากร	ช่วงคะแนน (ร้อยละ)
ไม่มีความสุข	10.4	0 - 49
มีความสุขเล็กน้อย	48.7	50 - 65
มีความสุขมาก	32.6	66 - 76
มีความสุขมากที่สุด	8.3	77 - 100

ที่มา: FAQs on GNH โดย ศูนย์ศึกษาภูฏาน

GNH ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดสรรงบประมาณและกำหนดนโยบาย

หน่วยงานหลักที่เป็นกลไกในการนำแนวคิด GNH มาดำเนินการ ได้แก่ Gross National Happiness Commission (GNHC) ซึ่งเป็นหน่วยงานวางแผนกลาง

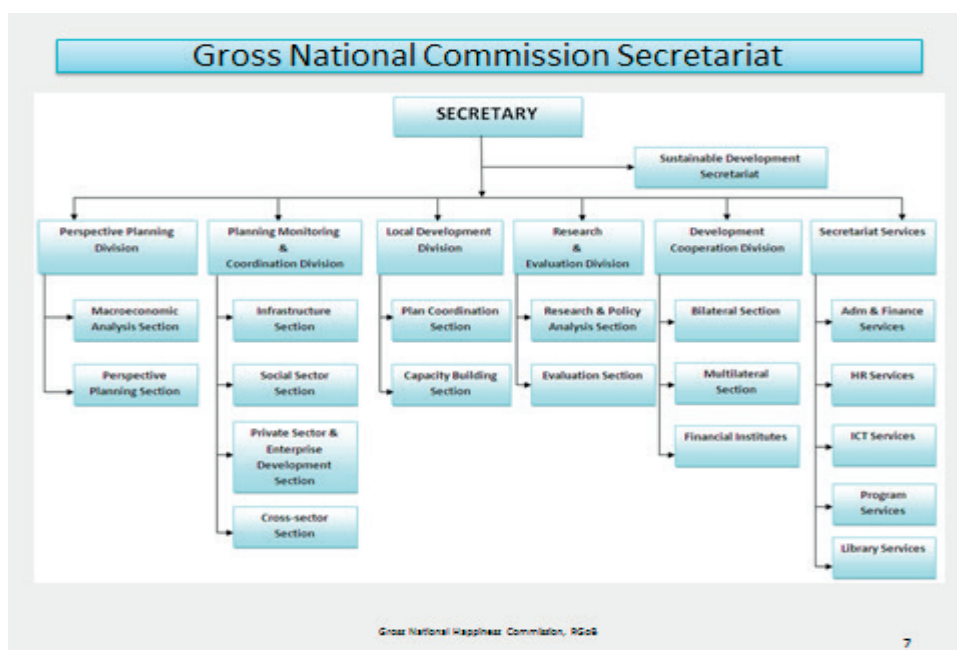
ของภาครัฐ ประกอบด้วยกลไกระดับกรรมการและระดับสำนักงาน ประธานกรรมการ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี คณะกรรมการประกอบด้วยพรรคปลัดกระทรวงต่างๆ GNHC มีหน้าที่ลำดับความสำคัญและให้ข้อเสนอแนะโครงการต่างๆ ให้เป็นไปตามแนวคิด GNH และจัดสรรงบประมาณตามลำดับความสำคัญ รวมทั้งกำหนดเป้าหมาย ประสานงาน ติดตามและประเมินผลนโยบายและแผนงาน

การจัดสรรงบประมาณและกลั่นกรองนโยบายของ GNHC ใช้เครื่องมือ Policy and Project Screening Tool ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัด 26 ตัว ซึ่งกำหนดจากกรอบแนวคิด 9 โดเมนของ GNH แต่ละตัวมีคะแนนตั้งแต่ 1-4 โครงการที่ผ่านจะต้องมีคะแนนรวมสูงกว่าระดับ 3 กล่าวคือ จะต้องได้คะแนนมากกว่า 78 (26x3) จากคะแนนเต็ม 104 (26x4) ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการจัดสรรงบประมาณและกลั่นกรองนโยบาย ทำให้หน่วยงานภาครัฐมีความกระตือรือร้นในการนำแนวคิด GNH ไปปรับใช้กับการดำเนินงานของหน่วยงานอย่างมาก

กลไกที่สำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งได้แก่ ศูนย์ศึกษาภูฏาน (Centre for Bhutan Studies : CBS) ซึ่งทำหน้าที่ด้านการสร้างองค์ความรู้และให้คำ

GNH Commission Members	
Prime Minister Chairperson	Minister Ministry of Finance Vice Chairman
Secretary Cabinet Secretary	Secretary Ministry of Home and Cultural Affairs
Secretary Ministry of Labour and Human Resource	Secretary Ministry of Economic Affairs
Secretary Ministry of Health	Secretary Ministry of Education
Secretary Ministry of Information and Communications	Secretary Ministry of Finance
Secretary Ministry of Works and Human Settlement	Secretary Ministry of Agriculture and Forestry
Secretary Ministry of Foreign Affairs	Secretary Gross National Happiness Commission
Secretary National Environment Commission	

ที่มา: Gross National Happiness Commission

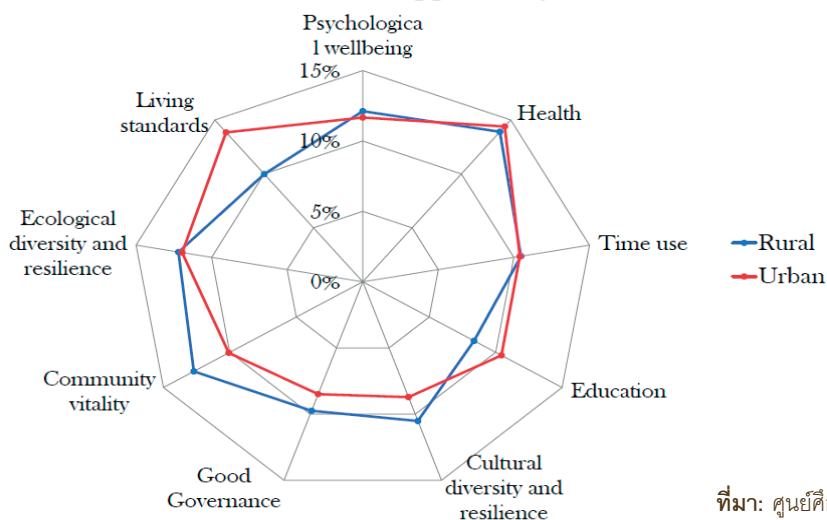
ที่มา: Gross National Happiness Commission

ปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ GNH หน้าที่สำคัญ ได้แก่ การจัดทำดัชนีชี้วัด Gross National Happiness Index และทำการจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิเพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินการด้าน GNH โดยการสำรวจทุกๆ 2 ปี ซึ่งผลจากการประเมินจะสามารถชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ภาครัฐควรกำหนดเป็นนโยบายสำหรับดำเนินการในประชาชนกลุ่มต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความสุขโดยรวมสูงขึ้น อาทิ การเปรียบเทียบผลการสำรวจระหว่างประชาชนในเมืองและในชนบท ทำให้เห็นว่า ภาครัฐควรเร่งส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของคนในชนบท เนื่องจากมีคะแนนตัวชี้วัดด้านมาตรฐานการครองชีพต่ำมากเมื่อเทียบกับคนในเมือง หรือเมื่อเปรียบเทียบระหว่างประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี และประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป พบว่า ที่มาของความสุขของประชากรทั้งสองกลุ่มที่สูงเป็นอันดับแรกได้แก่ ความมั่นคงทางการเงิน แต่ที่มาของความสุขในอันดับรองลงมา ประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เห็นว่า เป็นเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว ขณะที่ประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป จะให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพมากกว่า ทำให้ภาครัฐสามารถดำเนินการในกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรภูมียังกำหนดให้การพัฒนาประเทศต้องเป็นไปตามแนวคิด GNH ทำให้แนวทางการพัฒนาประเทศตามแนวคิด GNH ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

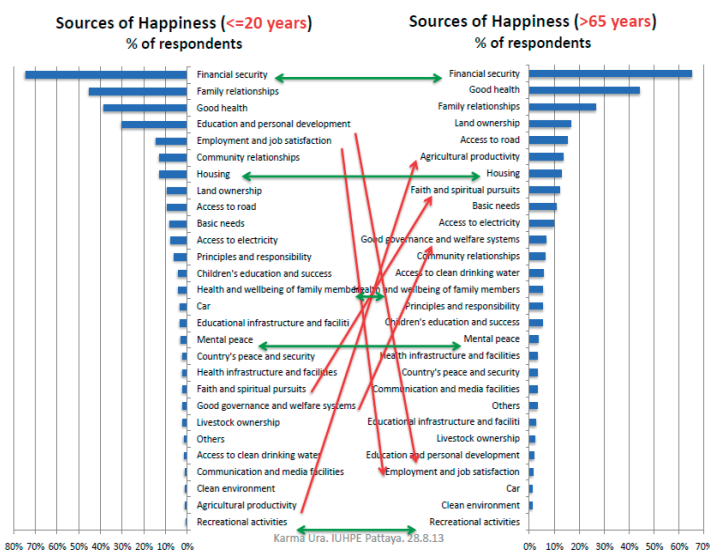
ความสุขในแต่ละโดเมน เปรียบเทียบระหว่างเมืองและชนบท

Contribution of domains to happiness by area of residence

ที่มา: ศูนย์ศึกษาภูมูาน

แหล่งที่มาของความสุข เปรียบเทียบระหว่างช่วงอายุ

ที่มา: ศูนย์ศึกษาภูมูาน

ความต่างในความเหมือน

จากแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างบางประการ ดังนี้

การเปรียบเทียบความสุขมวลรวมประชาชาติ กับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หัวข้อ	ประเทศภูฏาน	ประเทศไทย
1. การเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ และแนวคิดผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ	1. วัดผลทั้งทางวัตถุที่เป็นรูปธรรม และทางนามธรรม ได้แก่ ด้านจิตวิญญาณ อารมณ์ และวัฒนธรรม	1. วัดผลทางวัตถุที่เป็นรูปธรรมเพียงด้านเดียว
	2. การใช้ GNH เป็นเป้าหมาย การพัฒนาประเทศ ทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายทั้งตามนโยบายรัฐบาล และความต้องการของประชาชน	2. GNP มุ่งใช้เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศเพื่อให้บรรลุผลตามนโยบายรัฐบาล
2. การเปรียบเทียบระหว่างดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ และดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย	1. เน้นการสร้างสมดุลระหว่างความสุขในด้านวัตถุ และความสุขด้านนามธรรม ได้แก่ จิตวิญญาณ อารมณ์ และวัฒนธรรม	1. เน้นการสร้างสมดุลของการพัฒนาระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
	2. เก็บข้อมูลเอง ข้อมูลตรงเวลาและมีความน่าเชื่อถือ	2. ใช้ข้อมูลจากหน่วยงานอื่น ทำให้เกิดปัญหาด้านความล่าช้าในการได้ข้อมูล และความน่าเชื่อถือของข้อมูล
	3. ใช้ผลการประเมินในการกลั่นกรองนโยบายและจัดสรรงบประมาณ	3. รายงานผลต่อคณะรัฐมนตรี ไม่มีการนำไปใช้จัดสรรงบประมาณ
3. การเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เป็นแนวคิดของพระมหากษัตริย์	1. เป็นแนวคิดของพระมหากษัตริย์
	2. เน้นความสุขจากภายใน	2. เน้นการพึ่งตนเอง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ซึ่งทำให้เกิดความสุขจากภายใน
	3. กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรภูฏาน มาตรา 9 และ 11.2	3. กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 78 (1) และ 83
	4. GNHC ใช้เป็นเครื่องมือในการกลั่นกรองงาน/โครงการ และการจัดสรรงบประมาณ	4. ไม่มีหน่วยงาน และเครื่องมือในการกลั่นกรองงาน/โครงการของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทส่งท้าย

แนวคิดความสุขมวลรวมประชาชาติ แม้ว่าจะมีความแตกต่างจากแนวคิดอื่น ๆ ที่ใช้ในประเทศไทยอยู่บ้าง แต่ก็นับว่าเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความคล้ายคลึงและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในหลายด้าน ดังนั้น แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นที่น่าสนใจในการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อมุ่งสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยต่อไป ■

โครงการขับเคลื่อนการเติบโตสีเขียวของเมือง ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

สุภาพร ว่องวัฒนศิริ*

การเติบโตสีเขียวของเมืองในบริบทไทย หมายถึง การพัฒนาเมืองที่มุ่งไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่กิจกรรมภายใต้แนวทางการพัฒนาดังกล่าว มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดของเสียและก๊าซเรือนกระจกในปริมาณที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและสูญเสีย ความสมดุล ในการที่จะคำนึงการดำรงชีพและสนับสนุนวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรในเมืองในทุกสาขาการผลิต โดยยึดหลักการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และเงื่อนไขที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการขับเคลื่อนการเติบโตสีเขียวของเมือง และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเมืองสู่การเติบโตสีเขียวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเมืองให้ดีขึ้นในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

ครอบคลุมถึงการทบทวนแนวคิดและการดำเนินงาน รวมทั้งดัชนีชี้วัดการพัฒนาเมืองสีเขียวหรือเมืองที่มีลักษณะใกล้เคียง เช่น เมืองคาร์บอนต่ำ เมืองน่าอยู่ และเมืองยั่งยืน ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อกำหนดนิยามการเติบโตสีเขียวของเมืองในบริบทไทย ทบทวนนโยบายประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตสีเขียว การลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียนของเมือง/เทศบาลที่มีการดำเนินงานด้าน

การพัฒนาเมืองสู่การเติบโตสีเขียว ทั้งเมืองขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ในทุกภูมิภาค

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการเติบโตสีเขียวของเมือง

การวิเคราะห์ถอดบทเรียนการเติบโตสีเขียวของเมือง

จากการลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานด้านการพัฒนาเมืองสู่การเติบโตสีเขียวของเทศบาลนำร่องจำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย (1) เทศบาลตำบลเวียงพางคำ จ.เชียงราย (2) เทศบาลตำบลร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ (3) เทศบาลตำบลพังโคน จ.สกลนคร

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ปฏิบัติการ สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สีเขียวของเมือง สนับสนุนให้ผู้บริหารท้องถิ่นกำหนดนโยบาย การเติบโตสีเขียวของเมืองไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น สร้างมาตรการใหม่ๆ ทางการเงินการคลังที่สนับสนุนการเติบโตสีเขียวของเมือง ปรับปรุงและปฏิรูปกฎหมายที่จำเป็น อาทิ กฎหมายผังเมือง และผลักดันให้เกิดเมือง/ชุมชนต้นแบบเมืองสีเขียว เป็นต้น

- **ด้านการบริหารจัดการของเสีย** อาทิ สร้างแรงจูงใจให้ครัวเรือนและชุมชนลดปริมาณของเสียที่เกิดจากการบริโภค ส่งเสริมให้มีการนำของเสียจากชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ กำหนดเป้าหมายและมาตรการสนับสนุนที่ชัดเจนในการส่งเสริมการแปรรูปของเสียชุมชนเป็นพลังงาน และลงทุนในระบบบำบัดน้ำเสียและระบบกำจัดขยะมูลฝอยรวมแบบครบวงจรที่เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น เป็นต้น

- **ด้านการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง** อาทิ ส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในเมือง เร่งแก้ไขปัญหาคาบกึกและข้อขัดแย้งทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผังเมือง พัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายในการดำเนินการทางผังเมือง และออกระเบียบหรือกฎหมายรวมทั้งใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ในการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว เป็นต้น

- **ด้านการวางผังเมือง** อาทิ การออกเทศบัญญัติท้องถิ่น ภายใต้ พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร และ พ.ร.บ. การผังเมือง เพื่อควบคุมการเติบโตของเมือง วางผังเมืองที่สนับสนุนการพัฒนาเมืองแบบกระชับ กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เอื้อต่อการพัฒนาเมืองสีเขียว และวางผังเมืองที่ให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพแวดล้อมเมืองและลดการใช้พลังงาน เป็นต้น

- **ด้านคมนาคมขนส่ง** อาทิ สนับสนุนให้ท้องถิ่นพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบการขนส่งไปสู่การขนส่งที่มีการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ ใช้มาตรการจูงใจทั้งด้านการเงินการคลัง ภาษี และมาตรฐานต่างๆ เพื่อสนับสนุนการขนส่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเมือง และมีมาตรการดึงดูดให้ประชาชนหันมาใช้บริการขนส่งมวลชนให้มากขึ้น เป็นต้น

- **ด้านอาคารที่อยู่อาศัย** อาทิ สนับสนุนการลดการใช้พลังงานในอาคาร ทั้งของภาครัฐ-เอกชน และที่อยู่อาศัย ปรับปรุงกฎระเบียบมาตรการทางกฎหมายและการเงิน รวมทั้งมาตรฐานการจัดการพลังงาน เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์พลังงานและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในอาคารแต่ละประเภท เป็นต้น

รายงานความเคลื่อนไหว

การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ชุดใหม่

กายหลังประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีคำสั่งที่ 3/2557 ลงวันที่ 7 มกราคม 2557 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ชุดใหม่ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้จัดให้มีการประชุม ครั้งที่ 1/2557 เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2557 เวลา 14.00 น. ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 21 อาคารทิวาเวอร์ ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ โดยมีนายอาศวี เตาลานนท์ กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประธานการประชุม

การประชุมดังกล่าว สศช.ในฐานะฝ่ายเลขานุการฯ ได้นำเสนอภาพรวมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สู่อำเภอปฏิบัติในระยะ 2 ปีแรกหลังจากการประกาศใช้ อาทิ การจัดประชุมหารือหน่วยงานกลางเพื่อขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 การจัดประชุมร่วมกับภาคีการพัฒนาเพื่อกำหนดแนวทางขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ใน 4 ภูมิภาค การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและศึกษาดูงานการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เรื่อง “การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง” ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี การจัดประชุมประจำปี 2556 ของ สศช. เรื่อง “เส้นทางประเทศไทย...สู่ประชาคมอาเซียน”

นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอความก้าวหน้าการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญ อาทิ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาฯ จังหวัดและกลุ่มจังหวัดเพื่อสนองตอบนโยบายรัฐบาลและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 การขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงการเปรียบเทียบการจัดทำและขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของต่างประเทศ เพื่อที่ประชุมรับทราบ ก่อนที่จะนำเสนอแผนการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ในปีงบประมาณ 2557 เพื่อที่ประชุมพิจารณา ประกอบด้วย

(1) การศึกษาเพื่อกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ในปี 2557 สศช. ได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์การบรรลุเป้าประสงค์ของแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยนำความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์มาวิเคราะห์ผลการบรรลุเป้าหมาย ปัญหาและอุปสรรค เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาในระยะต่อไปตามลำดับความสำคัญในแต่ละยุทธศาสตร์ และจะจัดส่งให้กับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อเสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญต่างๆ ไปจัดทำแผนงานหรือผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

(2) สร้างความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่ในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยจะร่วมกับสถาบันภาคเอกชนนำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ไปสู่การปฏิบัติ ร่วมกับสำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สมัชชาปฏิรูปเดิม) บูรณาการประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และมติสมัชชาปฏิรูป ก่อนร่วมกันผลักดันผ่านเครือข่ายต่างๆ ที่ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับภาคีการพัฒนาใน 4 ภาค เพื่อรายงานความก้าวหน้าการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และระดมความคิดเห็นในประเด็นการพัฒนาที่ต้องเร่งขับเคลื่อนในแต่ละภาค

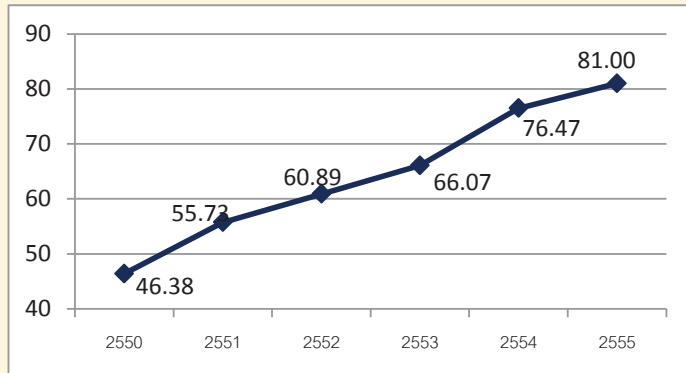
(3) ผลิตและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สู่สาธารณชนในวงกว้าง

(4) ติดตามความก้าวหน้าการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 รวมถึงการประเมินบริบทการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาวิจัยเชิงลึกเพื่อการติดตามประเมินผลและเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 รวมทั้งติดตามประเมินผลการพัฒนาโดยใช้ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยชุดปรับปรุงและตัวชี้วัดใหม่

จากนั้น ที่ประชุมอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้มีความเห็นเกี่ยวกับการขับเคลื่อนแผนฯ ระยะต่อไปอย่างหลากหลาย อาทิ การศึกษาหาแนวทางการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณประจำปีเป็นรายประเด็น ซึ่งจะส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณเกิดความเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผลความสำเร็จในการขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาต่างๆ ควรกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จให้สะท้อนการพัฒนาอย่างแท้จริงและเชื่อมโยงระบบตัวชี้วัดร่วม (Joint KPI) เข้ากับระบบงบประมาณแบบแผนงาน/โครงการ (Program Budgeting) ควรแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนประเด็นการพัฒนาสำคัญภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 รวมทั้งควรให้มีการศึกษาเพื่อวางกลไกและระบบขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ทั้งนี้ ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ตามที่เสนอ รวมทั้งให้นำความเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของอนุกรรมการฯ ไปพิจารณาประกอบการขับเคลื่อนตามแนวทางดังกล่าวต่อไป

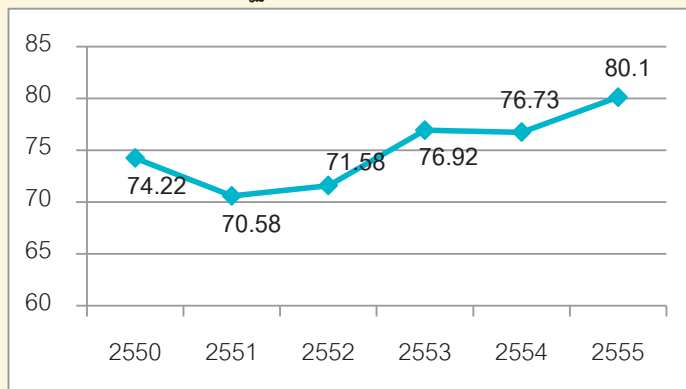
ชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ค่าดัชนีเพิ่มเป็นร้อยละ 81.00 ชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูล สามารถพึ่งตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง

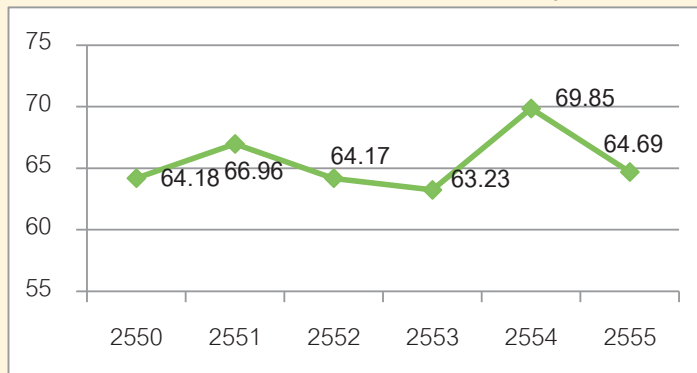
เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม

ดัชนีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรมเพิ่มเป็นร้อยละ 80.10 จากการมีสัมมาชีพเพิ่มขึ้น อัตราการว่างงานลดลง เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพพึ่งตนเองได้มากขึ้น ความยากจนลดลง

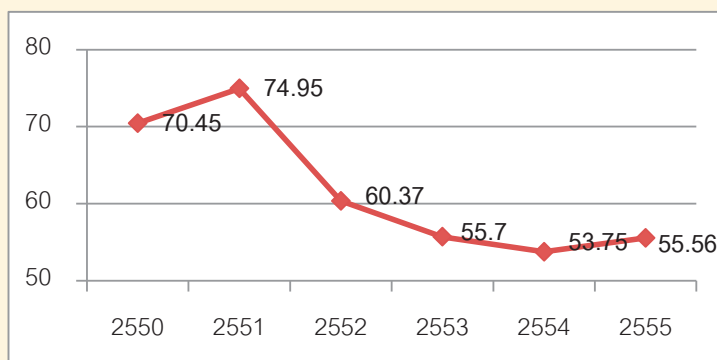
สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศสมดุล

สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล ค่าดัชนีลดลงเหลือร้อยละ 64.69 เป็นผลจากความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและระบบนิเวศที่ลดความอุดมสมบูรณ์ลง

สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

ดัชนีสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ค่าดัชนีร้อยละ 55.56 ระดับการพัฒนาอยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข จากปัญหาความสับสนในดินที่ในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
Office of the National Economic and Social Development Board

962 ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบ กรุงเทพฯ 10100
โทร. 0 2282 4841-2 โทรสาร 0 2281 9705